

Analiza występujących stereotypów na temat osób w spektrum autyzmu

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Niniejsza analiza powstała w ramach projektu pt. „Program łamania stereotypów dotyczących osób w spektrum autyzmu" sfinansowanego ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Projekt realizowany jest przez Europejski Dom Spotkań-Fundację Nowy Staw.

AGATA DZIUBIŃSKA-GAWLIK

ANNA PROKOPIAK

BEATA ROMEJKO

MACIEJ WODZIŃSKI

EUROPEJSKI DOM SPOTKAŃ FUNDACJA NOWY STAW
30 lat dla wolności i solidarności

Lublin, marzec 2024

OPRACOWANIE GRAFICZNE: DOMINIKA ROMEJKO

SPIS TREŚCI

WSTĘP

CZĘŚĆ 1
ANALIZA RELACJI OSÓB Z AUTYZMEM I ICH RODZIN: PRZEGLĄD LITERATURY NAUKOWEJ, ARTYKUŁÓW PRASOWYCH I TREŚCI MEDIALNYCH

1.1. Analizy artykułów prasowych
1.2. Analizy treści medialnych, w tym programów telewizyjnych, filmów, reklam
1.3. Reprezentacja w memach internetowych
1.4. Analiza blogów rodziców dzieci z ASD i self-adwokatów

CZĘŚĆ 2
BADANIA DOTYCZĄCE POSTAW I PRZEKONAŃ SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT OSÓB W SPEKTRUM AUTYZMU

2.1. Społeczne postrzeganie autyzmu
2.2. Funkcjonowanie osób w spektrum autyzmu w społeczeństwie oraz na rynku pracy

CZĘŚĆ 3
ANALIZA POLITYK I PROGRAMÓW ZWIĄZANYCH Z AUTYZMEM MAJĄCA NA CELU ŁAMANIE STEREOTYPÓW I POPRAWĘ SPOŁECZNEJ INTEGRACJI OSÓB W SPEKTRUM AUTYZMU

3.1. Polska
- Uchwała dotycząca Karty Praw Osób z Autyzmem
- Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu

3.2. Wielka Brytania
- Strategie wsparcia dla osób w spektrum autyzmu
- Narodowe Towarzystwo Autystyczne

3.3. Australia
- Strategia dotycząca niepełnosprawności 2021–2031
- Narodowy Plan Działania na Rzecz Osób z Autyzmem (2015-2018)
- Organizacje wsparcia

PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE

ŹRÓDŁA

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA PRZEDMIOTU

RAPORTY

DOKUMENTY PAŃSTWOWE

STRONY INTERNETOWE

SPIS TABEL

SPIS RYSUNKÓW

SPIS WYKRESÓW

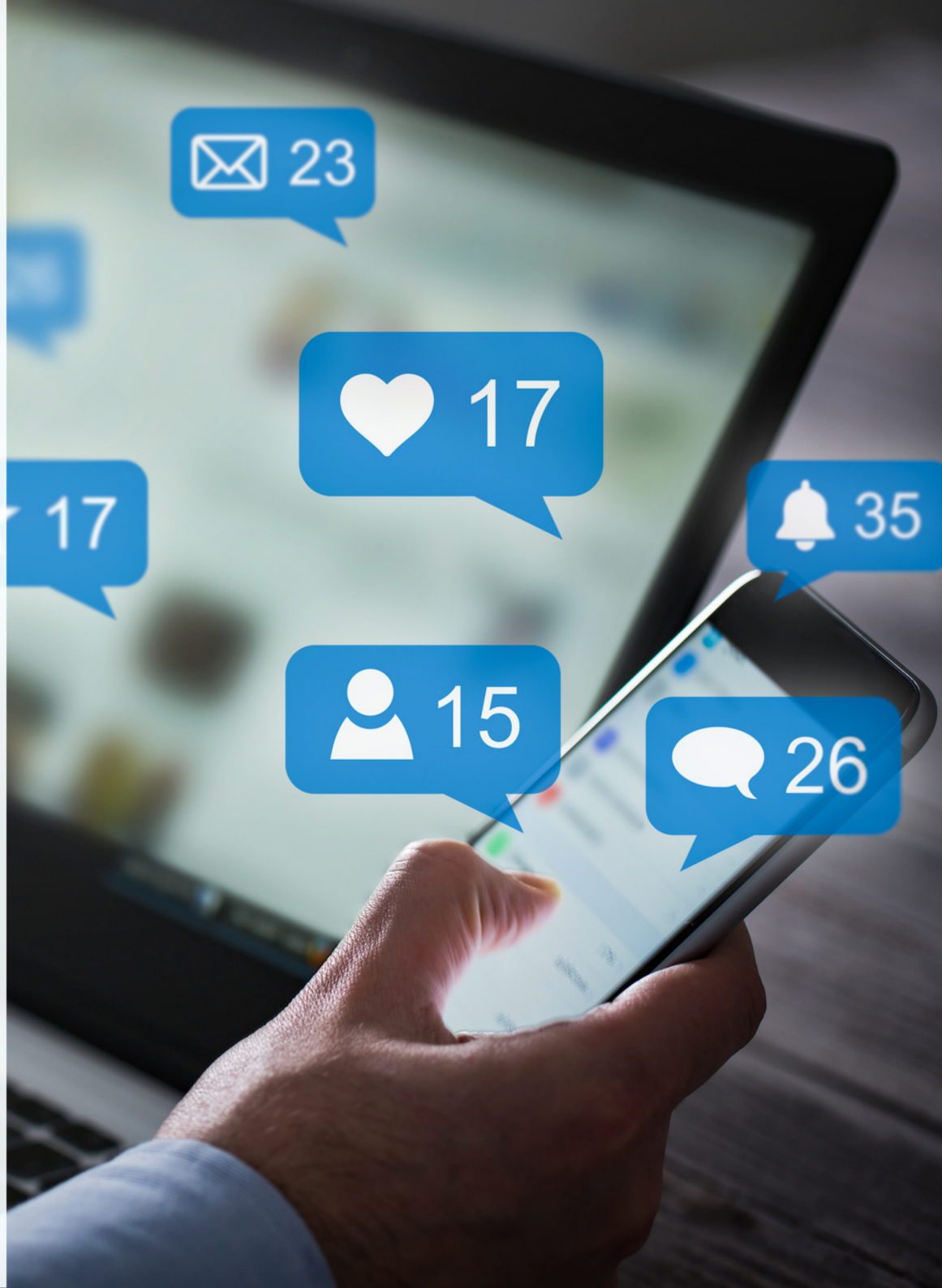
WSTĘP

Celem ogólnym projektu badawczego jest:

WYPRACOWANIE REKOMENDACJI DO KAMPANII PROMOCYJNEJ NA TEMAT ZATRUDNIANIA OSÓB W SPEKTRUM AUTYZMU.

Pracodawcy oraz społeczeństwo nie maja wiedzy o potencjałach i ograniczeniach osób w spektrum autyzmu.

W związku z tym istnieje potrzeba przeprowadzenia szerokiej kampanii społecznej skierowanej do społeczeństwa oraz kampanii skierowanej do pracodawców.

WALKA ZE STEREOTYPAMI DOTYCZĄCYMI OSÓB W SPEKTRUM AUTYZMU JEST ISTOTNA Z NASTĘPUJĄCYCH POWODÓW:

ZAPEWNIENIE PEŁNEGO I SPRAWIEDLIWEGO UCZESTNICTWA SPOŁECZNEGO

Stereotypy mogą prowadzić do marginalizacji i wykluczenia osób ze spektrum autyzmu. Kiedy społeczeństwo ma uprzedzenia i fałszywe przekonania na temat autyzmu, osoby te mogą napotykać trudności w znalezieniu pracy, nawiązywaniu relacji społecznych, uczestnictwie w życiu społecznym i korzystaniu z dostępnych usług. Walka ze stereotypami jest niezbędna, aby zapewnić, że osoby w spektrum autyzmu mają równe szanse i są pełnoprawnymi członkami społeczeństwa.

PROMOWANIE AKCEPTACJI I EMPATII

Świadomość i zrozumienie różnorodności osób ze spektrum autyzmu prowadzą do budowania akceptacji i empatii. Stereotypy utrzymują się często z powodu braku wiedzy i nieświadomości. Poprzez edukację i informowanie społeczeństwa na temat spektrum autyzmu, możemy promować szersze zrozumienie i współczucie, które przyczyniają się do tworzenia bardziej inkludującego i tolerancyjnego środowiska dla wszystkich.

WYKORZYSTANIE PEŁNEGO POTENCJAŁU JEDNOSTEK

Stereotypowe przekonania na temat osób w spektrum autyzmu często opierają się na ograniczonym spojrzeniu na ich umiejętności i zdolności. Walka ze stereotypami pozwala społeczeństwu dostrzegać i doceniać unikalne talenty, zainteresowania i umiejętności osób w spektrum autyzmu. To z kolei sprzyja wykorzystywaniu ich pełnego potencjału i stwarza możliwości rozwoju i sukcesu zarówno w życiu zawodowym, jak i osobistym.

OGRANICZENIE STRESU I DYSKOMFORTU

Stereotypy i uprzedzenia mogą wpływać na samopoczucie osób w spektrum autyzmu. Negatywne opinie i niewłaściwe oczekiwania społeczne mogą prowadzić do lęku, depresji, niższej samooceny i poczucia izolacji. Poprzez walkę ze stereotypami i budowanie świadomości, tworzymy otoczenie, które jest bardziej przyjazne, zrozumiałe i wspierające dla osób w spektrum autyzmu.

Oprócz analizy desk research w ramach projektu zaplanowano badania następujących grup badawczych:

- pracodawcy zatrudniający osoby w spektrum autyzmu,
- pracodawcy niezatrudniający osób w spektrum autyzmu,
- osoby w spektrum autyzmu,
- terapeuci i osoby pracujące z osobami w spektrum autyzmu,
- rodziny osób w spektrum autyzmu,
- współpracownicy osób w spektrum,
- przedstawiciele społeczeństwa,
- pedagodzy szkolni i wychowawcy przedszkolni.

Po zakończeniu części analityczno-badawczej projektu, opracowany zostanie **„Program łamania stereotypów dotyczących osób w spektrum autyzmu”** zawierający założenia (rekomendacje) do prowadzenia kampanii społecznej niwelującej stereotypy postrzegania osób ze spektrum autyzmu w społeczeństwie oraz wśród pracodawców.

NINIEJSZA ANALIZA SKŁADA SIĘ Z TRZECH CZĘŚCI

Pierwsza z nich przedstawia przegląd literatury naukowej, analizę artykułów prasowych, wyniki badań dotyczących relacji osób w spektrum autyzmu oraz ich rodzin, analizę treści medialnych.

Druga część prezentuje polskie i zagraniczne badania dotyczące postaw i przekonań społeczeństwa na temat osób w spektrum autyzmu.

Trzecia część prezentuje polskie i zagraniczne polityki i programy związane z autyzmem mające na celu łamanie stereotypów i poprawę społecznej integracji osób w spektrum autyzmu.

CZĘŚĆ 1

Analiza relacji osób z autyzmem i ich rodzin: przegląd literatury naukowej, artykułów prasowych i treści medialnych

KAMPANIE EDUKACYJNE

Współczesne działania na rzecz podnoszenia świadomości na temat autyzmu, takie jak społeczne kampanie edukacyjne, badania przesiewowe, inicjatywy takie jak Światowy Dzień Świadomości Autyzmu oraz uwaga, jaką temu zjawisku poświęcają media i naukowcy, przyczyniły się do szerokiego dostrzeżenia autyzmu w społeczeństwie. W związku z tym reprezentacja autyzmu w ogólnodostępnych i popularnych mediach ma dla ogółu społeczeństwa oraz specjalistów znaczący wpływ na sposób postrzegania tej kwestii oraz na proces budowania tożsamości osób w spektrum (Bagatell, 2007; Rourke & McGloin, 2019).

RUCH SAMORZECZNICZY

W ostatnich latach obserwuje się dynamiczny rozwój ruchu samorzeczniczego, tj. działalności uświadamiającej, prowadzonej przez same osoby w spektrum autyzmu i ich bliskich, które wprowadzają własną perspektywę do debaty publicznej. Taki punkt widzenia, często odmienny od tradycyjnego sposobu postrzegania autyzmu jako deficytu, podkreśla potrzebę zrozumienia specyfiki ich funkcjonowania (Elster & Parsi, 2020; Jongsma & Schicktanz, 2020).

KWESTIA WIARYGODNOŚCI MEDIÓW

Michelle O'Reilly, Jessica Lester i Tom Muskett (O'Reilly et al., 2016) podkreślają wagę mediów w kształtowaniu dyskursu na temat autyzmu, wskazując na potrzebę zrozumienia, jak autyzm jest opisywany i przedstawiany w szerszym kontekście społeczno-kulturowym. Obraz autyzmu w mediach często wpływa na percepcję społeczną osób w spektrum, przy czym media rzadko są w stanie zapewnić wiarygodność przekazywanych informacji, co często skutkuje jednostronnym i niepełnym obrazem autyzmu.

BŁĘDNE INTERPRETACJE, UPROSZCZENIA, PRZEDSTAWIENIE NIEPEŁNEGO OBRAZU

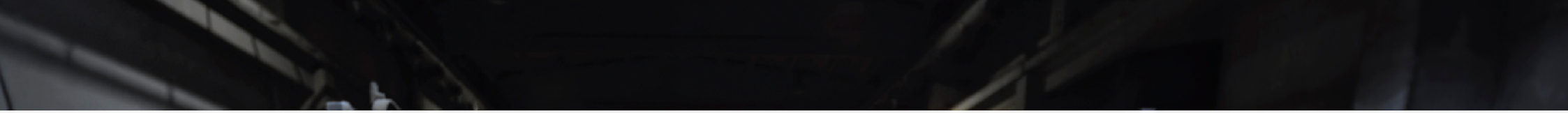
Rozpowszechnianie naukowych odkryć oraz newsów w społeczeństwie może odbywać się poprzez różnorodne kanały, w tym media społecznościowe czy programy telewizyjne. Jednakże zawsze proces ten wiąże się z ryzykiem błędnej interpretacji lub uproszczenia przekazywanych treści.

1.1. ANALIZY ARTYKUŁÓW PRASOWYCH

Przeanalizowany w licznych pracach naukowych dyskurs prasowy na temat ASC dostarcza ważnych wskazówek na temat sposobu przedstawiania spektrum autyzmu w mediach oraz na temat rozpowszechnianych w społeczeństwie przekonań. Wiele wcześniejszych analiz z innych krajów pokazuje często zbliżony obraz popularnego dyskursu nt. spektrum: Stany Zjednoczone (Billawala & Wolbring, 2014), Kanada (Wolbring & Mosig, 2017), Wielka Brytania (Huws & Jones, 2011), Chiny (Bie & Tang, 2015; Tang & Bie, 2016) oraz Australia (Jones & Harwood, 2009).

Mimo, że media prasowe pełnią inną funkcję społeczną i mogłoby się wydawać, że portret osób z autyzmem przedstawiany przez dziennikarzy będzie pełniejszy, bardziej oparty na faktach, silniej zróżnicowany i pozbawiony "dramatyzmu" charakterystycznego dla produkcji filmowych, to jednak rzeczywistość często okazuje się inna. Analiza narracji prasowych z różnych części świata wskazuje na kilka kluczowych aspektów charakterystycznych dla tego typu dyskursów.

Wiele mediów nadal przedstawia spektrum autyzmu w sposób niepełny, często poddając się pokusie uproszczeń czy sensacyjności.

Przeanalizowane badania wskazują kilka kluczowych obszarów, w których dyskurs nt. autyzmu wymaga jeszcze zmiany.

STEREOTYPY I UPRZEDZENIA

Podobnie jak w przypadku internetowych memów, także i w mediach prasowych utrzymują się stereotypowe wyobrażenia dotyczące autyzmu, takie jak nadmierna koncentracja na dzieciach płci męskiej czy uznawanie autyzmu za chorobę.

NIEWYSTARCZAJĄCA RÓŻNORODNOŚĆ I ZŁOŻONOŚĆ PRZEDSTAWIENIA

Dyskurs prasowy często nie oddaje pełnej złożoności spektrum autyzmu, ignorując na przykład różnice w przejawianiu się autyzmu u kobiet i mężczyzn czy trudności, z jakimi borykają się dorośli z autyzmem. Zazwyczaj też, choć w coraz mniejszym stopniu, dziennikarze koncentrują się na historiach osób z dużymi trudnościami w społecznym funkcjonowaniu, co prowadzi do pominięcia w reprezentacji znacznej części populacji osób w spektrum. Zdecydowanie niewystarczająco miejsca poświęca się także związkom autyzmu i kultury queer.

PROBLEM Z DIAGNOZĄ U DZIEWCZYNEK I KOBIET

Podobnie jak w analizowanych memach, także dyskurs prasowy rzadko porusza problem trudności i odmienności diagnostycznych u dziewczynek i kobiet, co może prowadzić do dalszego utrwalania stereotypów i zaniedbywania potrzeb tej grupy.

POTRZEBA LEPSZEJ EDUKACJI I ŚWIADOMOŚCI

Wyniki analiz wskazują na konieczność dalszych działań edukacyjnych i podnoszenia świadomości na temat autyzmu, aby przeciwdziałać rozpowszechnianym mitom i nieporozumieniom oraz lepiej oddać złożoność i różnorodność spektrum.

MARGINALIZACJA GŁOSU OSÓB Z AUTYZMEM

W przeważającej większości medialnych wypowiedzi wypowiada się na temat osób z autyzmem w trzeciej osobie, pomijając ich własną perspektywę. Jeżeli udziela się głosu środowisku, najczęściej oddaje się go rodzicom lub neurotypowym działaczom, zamiast umożliwić osobom z autyzmem dzielenie się własnymi doświadczeniami i poglądami (Huws & Jones, 2010).

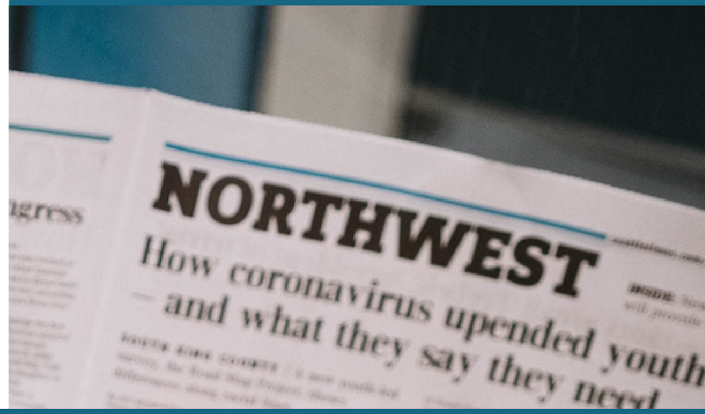
PERSPEKTYWA DEFICYTOWA

Media skupiają się na przedstawianiu autyzmu głównie jako źródła problemów, tragedii i wyzwań, zarówno dla osób w spektrum, jak i dla społeczeństwa. Ponadto, osoby z autyzmem są często przedstawiane jako potencjalni sprawcy agresji lub przestępstw, co wzmacnia negatywne stereotypy (Wolbring & Mosig, 2017).

DOMINACJA NARRACJI MEDYCZNEJ

Dyskurs medialny koncentruje się na aspekcie medycznym autyzmu, traktując go przede wszystkim jako problem zdrowotny wymagający rozwiązania naukowego, a nie jako różnorodność doświadczeń i sposobów bycia. Taka jednostronna reprezentacja może wpływać na percepcję osób z autyzmem przez społeczeństwo, a także kształtować niepełny obraz autyzmu wśród specjalistów medycznych, co z kolei może wpływać na jakość oferowanego wsparcia (Billawala & Wolbring, 2014; Jones & Harwood, 2009).

Choć należy zaznaczyć, że w ostatnich latach sytuacja ulega daleko idącej poprawie, pojawia się coraz więcej artykułów napisanych z perspektywy inkluzywnej lub wręcz napisanych przez same osoby w spektrum autyzmu, to nadal jest to tylko niewielka część całego dyskursu. Przeprowadzone analizy rzucają światło na sposób przedstawiania autyzmu w mediach prasowych, ukazując go głównie jako problem biomedyczny, opatrzony negatywnymi i deficytowymi konotacjami.

Osoby z autyzmem są portretowane w sposób, który podkreśla konieczność ich dostosowania do oczekiwań i norm społeczeństwa neurotypowego, marginalizując przy tym ich własne opinie i doświadczenia.

Dominuje tu perspektywa, w której osoby z autyzmem nie są traktowane jako pełnoprawni uczestnicy dyskursu, a ich głosy są uznawane za marginalne lub ignorowane. Szczególnie w dyskursie eksperckim, skupionym na zdrowiu, ta deficytowa narracja jest wyraźnie widoczna, sugerując, że autyzm jest problemem, który należy "naprawić" lub z którego należy się "uwolnić", zamiast akceptować różnorodność neurologiczną jako część spektrum ludzkiego doświadczenia.

Analiza prasowego dyskursu na temat autyzmu w Polsce pokazuje, że

dominująca część artykułów ma negatywny (41,6%) lub neutralny (37,4%) wydźwięk, z niewielkim udziałem tonu pozytywnego (6,6%).

Istnieje również pewna liczba publikacji (14,3%), w których ton ten jest niejednoznaczny.

Główne tematy, wokół których koncentruje się dyskusja o autyzmie, to przede wszystkim aspekty medyczne (22%), co odzwierciedla dominującą tendencję do postrzegania autyzmu jako problemu zdrowotnego.

Ponadto, znaczną część stanowią artykuły dotyczące emocjonujących wydarzeń bieżących i kwestii kryminalnych (15,8%). Kolejną znaczącą grupą tekstów, są te związane z instytucjami, miejscami i infrastrukturą stanowiąc 13,8% dyskursu, sugerując, że zagadnienia dostępności i wsparcia dla osób z autyzmem również zajmują ważne miejsce w debacie publicznej. Społeczne funkcjonowanie osób z autyzmem jest tematem 10,4% artykułów, co wskazuje na zainteresowanie ich codziennością i wyzwaniami, z którymi się mierzą, natomiast sztuka i kultura, jako obszary, w których osoby z autyzmem mogą się wyrażać i osiągać sukcesy, stanowią jedynie 5,7% analizowanego dyskursu.

Jeśli chodzi o głos udzielany różnym grupom społecznym, to głównym źródłem przekazywanych informacji są dziennikarze, którzy stanowią jedyny lub główny głos w niemal połowie artykułów (44,7%).

Znaczący jest również udział wypowiedzi pochodzących z różnych grup społecznych, które jednak nie obejmują bezpośrednio osób z autyzmem (19,7%) – w tym przypadku są to np. dziennikarze wraz z badaczami, pracownikami socjalnymi. W dalszej kolejności pojawiają się rodzice osób z autyzmem (9,3%), co wskazuje na ich ważną rolę w kształtowaniu dyskursu, jednakże nadal nie przekłada się to na wystarczającą reprezentację samych osób z autyzmem.

Działacze społeczni zajmują kolejne miejsce (7,7%), pokazując zaangażowanie społeczności w obronę praw i dobra osób z autyzmem. Profesjonaliści medyczni (4,3%) oraz naukowcy (3,9%) są rzadziej cytowani.

Osoby z autyzmem stanowią tylko 3,7% głosów, co wskazuje na marginalizację ich perspektywy w mediach.

Celebryci (1,4%), prawnicy (0,6%) oraz dalsza rodzina i przyjaciele (0,6%) pojawiają się w debacie jeszcze rzadziej.

Analiza dyskursu prasowego w Polsce na temat autyzmu ujawnia, że zarówno głosy osób w spektrum, jak i pracowników służby zdrowia są reprezentowane marginalnie, stanowiąc odpowiednio tylko **3,7%** i **4,3%** wszystkich wypowiedzi. Większość artykułów (prawie 74%) nie dostarcza informacji, które pozwoliłyby czytelnikom zrozumieć przyczyny opisywanych zachowań lub naturę autyzmu.

Co więcej, 85% artykułów, które koncentrują się na cechach osób z ASC, posługuje się negatywnymi określeniami, akcentując antyspołeczność, przemoc, irracjonalność, trudne zachowania, czy fiksacje.

Co warte podkreślenia, gdy w dyskursie pojawia się głos osób z autyzmem, charakter narracji ulega zmianie na bardziej pozytywny. Autyzm jest wówczas opisywany z większą dokładnością, a artykuły kładą większy nacisk na społeczne aspekty funkcjonowania, zamiast ograniczać się do perspektywy medycznej. W takich przypadkach częściej uwzględniana jest perspektywa osób z autyzmem i ich rodzin, gdzie osoby te dzielą się nie tylko swoim doświadczeniem, ale również ogólnym sposobem postrzegania świata, pełniąc rolę ekspertów. W rezultacie autyzm jest prezentowany jako zjawisko bardziej złożone i heterogeniczne, co sprzyja głębszemu zrozumieniu i akceptacji różnorodności.

Mimo że włączenie głosów osób z autyzmem do publicznej debaty mogłoby znacząco przemodelować dyskusję o autyzmie, to artykuły prezentujące ich perspektywę są nadal rzadkością, co nie oddziałuje istotnie na dominujący ton rozmów o ASC. Jednak należy podkreślić, iż pomimo potencjalnych szkód wynikających z aktualnego dyskursu, można dostrzec pozytywne zmiany zachodzące z biegiem czasu. Zainteresowanie życiem społecznym i rodzinnym osób z autyzmem stopniowo wzrasta, kosztem ubywającej popularności narracji skoncentrowanej na aspektach medycznych. Warto również zwrócić uwagę na wzrost liczby publikacji związanych z emocjonującymi wydarzeniami bieżącymi i przestępstwami, co może niekorzystnie przyczyniać się do utrwalania wizerunku osób w spektrum jako osób stanowiących zagrożenie.

NARRACJA NT. AUTYZMU W POLSKICH MEDIACH

W polskich mediach w kontekście autyzmu przeważają dwie główne narracje. Pierwsza z nich to podejście biomedyczne, które charakteryzuje się traktowaniem autyzmu jako niechcianego stanu medycznego, wymagającego "korekty". Druga to perspektywa społeczno-negatywna, ukazująca osoby z autyzmem przede wszystkim jako "ofiary" swojego stanu, skupiając się na wyzwaniach, z jakimi mierzą się w interakcjach społecznych. Znaczące jest, że proponowane metody radzenia sobie z tymi wyzwaniami opierają się przede wszystkim na dostosowaniu osób z autyzmem do istniejących warunków, zamiast na zmianie otoczenia lub podnoszeniu ogólnej świadomości społecznej. Osiągnięcia osób z autyzmem często są opisywane w sposób wyolbrzymiony jako "wyjątkowe" i "nadzwyczajne", nawet jeżeli podobne sukcesy wśród osób neurotypowych nie byłyby uznawane za coś niecodziennego.

Analiza wypowiedzi pokazuje, że nawet eksperci nie są wolni od stereotypów i uproszczeń, które dominują w powszechnym rozumieniu autyzmu.

Choć ich opinie mogą nie odzwierciedlać poglądów całej grupy zawodowej, to właśnie one często wpływają na kształtowanie społecznych opinii o ASC, korzystając ze społecznego zaufania, jakim obdarzani są różnego rodzaju eksperci. Wyniki badań sugerują również, że publicznie wypowiadający się eksperci zdrowotni rzadko akcentują akceptację dla perspektywy neuroróżnorodności czy potencjału osób z autyzmem. Zamiast tego, zaznaczają potrzebę ich adaptacji do norm i oczekiwań społeczeństwa neurotypowego.

Włączenie do debaty publicznej relacji osób z autyzmem może istotnie zmienić stan powszechnie dostępnej wiedzy na ten temat, co podkreśla konieczność uwzględniania ich perspektywy w dominujących narracjach medialnych. Ich doświadczenia mogą przyczynić się do bardziej złożonego i prawdziwego postrzegania autyzmu, wpływając na powszechne rozumienie i nieświadome założenia na temat ASC.

SPOŁECZNOŚĆ ZWIĄZANA Z AUTYZMEM JEST NIEZWYKLE RÓŻNORODNA

Oczywiście należy pamiętać, że osoby z autyzmem, które mają szansę zabrania głosu w debacie publicznej, nie odzwierciedlają całego spektrum poglądów istniejących w tej społeczności. Mimo to, ich udział w dyskusji wpływa na kształtowanie publicznego dyskursu i dlatego tak ważne jest dbanie u pluralizm prezentowanych poglądów, nawet wewnątrz samego środowiska. Społeczność związana z autyzmem jest niezwykle różnorodna, obejmując osoby w spektrum, ich rodziny, organizacje wspierające i działające na rzecz praw osób w spektrum, które mogą dążyć do zmiany legislacji na korzyść mniej dyskryminujących rozwiązań, także na poziomie rządowym. Każda z tych grup ma własne perspektywy, metody działania i cele, a w ich obrębie istnieją podgrupy z różnymi potrzebami, takie jak dorośli i dzieci z autyzmem czy osoby, które na co dzień funkcjonują samodzielnie w przeciwieństwie do tych, które potrzebują większego wsparcia.

STEREOTYP OBNIŻONEJ RACJONALNOŚCI

Warto także zwrócić uwagę na zjawisko swego rodzaju "błędnego koła", w którym dominujące powiązanie autyzmu z podejściem psychopatologicznym prowadzi do przekonania o "obniżonej racjonalności" osób w spektrum. W wyniku czego ich ocena rzeczywistości i zdolność do przewidywania konsekwencji własnych działań uznawana jest za znacząco osłabioną. Z drugiej strony, takie przekonanie znajduje odzwierciedlenie w analizowanym dyskursie, gdzie sugeruje się, że czyny popełnione przez osoby z autyzmem (lub sytuacje, w których się znajdują) są bezpośrednio związane z ich diagnozą. Taki przekaz wzmacnia niewłaściwą interpretację zachowań osób w spektrum, tym samym kojarząc autyzm z patologicznymi zachowaniami wymagającymi zawsze poważnej interwencji psychiatrycznej. Zmiana takich skojarzeń stanowi jedno z kluczowych wyzwań w tym obszarze.

AUTYZM NIE JEST CHOROBĄ

Ponadto, w ponad 40% analizowanych tekstów pojawia się odniesienie do autyzmu jako choroby, nawet jeśli nie jest to wyrażane wprost. Autorzy często piszą o "osobach chorujących na autyzm", co jest sprzeczne z aktualnym stanem wiedzy naukowej, uznającym spektrum autyzmu nie za chorobę, lecz za zaburzenie lub odmienność neurologiczną. Co ważne, zaprzeczenie wprost temu, że autyzm jest chorobą, pojawia się jedynie w nieco ponad 2% tekstów.

W dodatku, badania nad przyczynami i metodami terapii w obszarze autyzmu, choć mogą być cenne, często są przedstawiane w sposób, który wprowadza czytelników w błąd, sugerując nieistniejące związki przyczynowo-skutkowe zamiast korelacji. Informacje o potencjalnych przyczynach autyzmu, takich jak szczepienia, określone witaminy, trudne porody czy nawet ekspozycja na wi-fi, często są prezentowane w sposób, który może wytwarzać u czytelników nieuzasadnione przekonania.

PODSUMOWANIE DYSKURSU PRASOWEGO

Podsumowując, zarówno analiza dyskursu internetowego, jak i prasowego pokazuje, że pomimo pewnych postępów w komunikacji na temat autyzmu, wciąż istnieje wiele wyzwań związanych z przełamywaniem stereotypów, edukacją i promowaniem zrozumienia dla złożoności tego zjawiska. Pokazuje to, jak ważne jest kontynuowanie działań na rzecz zmiany sposobu, w jaki społeczeństwo postrzega osoby z autyzmem oraz dążenie do bardziej zrównoważonego i opartego na faktach dyskursu.

1.2. ANALIZY TREŚCI MEDIALNYCH, W TYM PROGRAMÓW TELEWIZYJNYCH, FILMÓW, REKLAM

POWIELANIE STEREOTYPÓW W PRODUKCJACH FILMOWYCH

Rozpowszechnione narracje społeczne często kształtują uprzedzenia i stereotypy obecne w społecznej świadomości, wpływając na naszą interpretację rzeczywistości (Meyer & Wodak, 2016; Moscovici, 1988). Mogą także oczywiście odzwierciedlać one faktyczny stan spraw, pomijając negatywne stereotypy i uprzedzenia oraz promując różnorodność poglądów. Z drugiej jednak strony, narracje te mogą być wykorzystywane, jeżeli są kształtowane w odpowiedni sposób, do walki ze stereotypowym postrzeganiem różnych grup społecznych. Bazując na dostępnych dziś badaniach naukowych wydaje się, że w przypadku spektrum autyzmu mamy do czynienia z taką właśnie sytuacją.

Reprezentacja autyzmu w filmach i programach telewizyjnych to temat wielowymiarowy, mający zarówno swoje pozytywne i negatywne aspekty (Nordahl-Hansen et al., 2018). Z pewnością obraz, a raczej obrazy, autyzmu stają się dziś bardziej złożone, zniuansowane i często oddalają się od klasycznych przedstawień związanych zarówno z ukazywaniem ASC jako niepełnosprawności (Dean & Nordahl-Hansen, 2022). Pomimo tego, jak zauważa Monica Dall'Asta, samo środowisko osób w spektrum jest dziś podzielone w kwestii oceny współczesnych filmowych obrazów autyzmu. Z jednej strony bowiem postaci z popularnych seriali, takich jak Sherlock czy The Good Doctor przyczyniają się do promowania pozytywnego wizerunku spektrum, z drugiej zaś utrwalają stereotypy, np. przekonanie o tym, że wszystkie osoby autystyczne muszą być geniuszami (Dall'Asta, 2021)

W latach 40. i 50. XX wieku ukształtowało się postrzeganie autyzmu jako głębokiego zaburzenia, wymagającego zawsze intensywnego wsparcia, charakteryzującego się brakiem komunikacji ze światem zewnętrznym i na wiele lat taki obraz zdominował sposób, w jaki autyzm był przedstawiany w telewizji. Popularne produkcje, takie jak Rain Man, Kod Merkury czy K–Pax, przedstawiały osoby z ASC jako wyjątkowe jednostki o niezwykłych zdolnościach intelektualnych. Mimo to, zazwyczaj postacie te pełniły role drugoplanowe w stosunku do neurotypowych protagonistów, służąc im raczej jako „narzędzia" do osiągnięcia konkretnego celu i dla rozwiązania specyficznych problemów fabularnych. Ich nadzwyczajne talenty uzasadniały ich obecność w historii; bez nich, osoby z autyzmem prawdopodobnie nie znalazłyby miejsca na ekranie. W zdecydowanej większości tego typu ról były one grane przez aktorów niebędących w spektrum autyzmu, co często nie pozwalało na ukazanie autentycznej głębi emocjonalnej czy rozwoju postaci w trakcie narracji. **Postacie te przedstawiano zazwyczaj jako odizolowane, egocentryczne, pozbawione empatii, z jakąś niezwykłą cechą, kluczową dla rozwoju fabuły.**

Postacie te przedstawiano zazwyczaj jako odizolowane, egocentryczne, pozbawione empatii, z jakąś niezwykłą cechą, kluczową dla rozwoju fabuły.

Jones w swoim przeglądzie badań dotyczących reprezentacji medialnej osób w spektrum (Jones et al., 2023) uwzględniła kilkadziesiąt prac omawiających tę tematykę. Jednym z głównych wniosków płynących z badania była potrzeba zwiększenia różnorodności postaci pokazywanych na ekranach kin i telewizorów – nadal dominuje obraz osoby w spektrum jako białego, heteroseksualnego mężczyzny. Natomiast grupą zupełnie pominiętą w tym wypadku i w ogóle nie reprezentowaną w produkcjach medialnych są seniorzy. Istotnym wnioskiem płynących z tych badań jest także zauważona przez Jones poprawa postaw widzów wobec osób w spektrum autyzmu po obejrzeniu współczesnych produkcji z tego typu postaciami. Choć nie wiadomo na ile trwały był to efekt gdyż jednocześnie nie towarzyszył mu przyrost wiedzy widzów na temat ASC.

W badaniu z 2011 roku Anjay (Anjay et al., 2011) zidentyfikowała 89 filmów w których występowały postaci w spektrum autyzmu, z których najwcześniejszy pochodzi z 1962 roku. Prawie połowa z nich została wydana w poprzedniej dekadzie, czyli od roku 2000. Wśród gatunków przeważały dramaty i thrillery. Bohaterami były głównie dzieci i nastolatki. Stosunek mężczyzn do kobiet wynosił 2:1. Anjay i koledzy zidentyfikowali także kilka wiodących motywów, według których można było podzielić wszystkie z filmów na kilka kategorii. Były to: "Leczenie" autyzmu; Bycie wykorzystywanym przez społeczeństwo; Przedstawianie jako "dziwaka"; Niezwykłe zdolności w wybranych obszarach; Obciążenie dla innych osób powodujące ich cierpienie; Brak głównej roli w fabule. Wiele filmów koncentrowało się na ekstremalnych cechach autyzmu, z poważnymi chorobami współistniejącymi, wzmacniając w ten sposób negatywne stereotypy. Rodzice są często pokazywani jako niezdolni do poradzenia sobie z diagnozą własnych dzieci. Nadmiernie eksponowani byli także sawanci, posiadający niezwykłe zdolności wyspowe. Działania podejmowane w kierunku osób w spektrum w filmach często koncentrują się na niekonwencjonalnych metodach leczenia, szczególnie w starszych filmach.

Motywy w filmach

"Leczenie" autyzmu
Bycie wykorzystywanym przez społeczeństwo
Przedstawianie jako "dziwaka"
Niezwykłe zdolności w wybranych obszarach
Obciążenie dla innych osób powodujące ich cierpienie
Brak głównej roli w fabule
Ekstremalne cechy autyzmu
Poważne choroby współistniejące
Nieporadni rodzice osób autystycznych

Interesującą uwagę na temat reprezentacji autyzmu w filmach można znaleźć w pracy Dean i Nordhal-Hansena (Dean & Nordahl-Hansen, 2022). Zwrócili oni uwagę, na to iż wizerunku osób w spektrum nie budują jedynie same postaci grane przez aktorów, ale także właściwości obrazu – kompozycja kadrów, dobór scenerii, muzyki czy specyficzna dynamika dialogów. Sposób przedstawienia ASC w analizowanych filmach sugerował, że posiadanie dziecka w spektrum bardzo negatywnie wpływa na doświadczenia matek.
Niedostateczna reprezentacja postaci w spektrum autyzmu o innym kolorze skóry niż biały odzwierciedla istniejące dysproporcje w społecznościach ASC - osoby o kolorze skóry innym niż biały są rzadziej diagnozowane ze względu na utrudniony dostęp do wysokiej jakości usług medycznych (Harstad i in., 2013; Mandell i in. są rzadziej diagnozowane ze względu na utrudniony dostęp do wysokiej jakości usług medycznych (Harstad i in., 2013; Mandell i in., 2009), 2009). **Re**prezentacje z autyzmem wykazywały także pewne zróżnicowanie pod względem kompetencji językowych. Podczas gdy większość postaci komunikowała się werbalnie, prawie jedna czwarta postaci mówiła w minimalnym stopniu lub nie mówiła wcale. Wreszcie, rosnąca liczba międzynarodowych produkcji filmowych i telewizyjnych z postaciami w spektrum autyzmu (Conn & Bhugra, 2012) podkreśla rosnącą różnorodność kulturową reprezentacji ASC.

Współczesne dzieła filmowe i telewizyjne wprowadzają nowe trendy w reprezentacji osób z autyzmem, często ukazując je jako aktywnych uczestników życia społecznego, mimo doświadczania pewnych wyzwań. Ostatnie produkcje, jak The Good Doctor, Atypical czy Teoria Wielkiego Podrywu, stanowią przykłady pozytywnych trendów w tym obszarze. Twórcy tych obrazów wykazują się zwiększoną świadomością wpływu, jaki ich prace mogą mieć na społeczne postrzeganie autyzmu. W procesie twórczym coraz częściej korzystają z wiedzy ekspertów i doradców, aby możliwie różnorodnie i bez uprzedzeń przedstawić osoby z ASC, dążąc nawet do demitologizacji dominujących stereotypów. Nowsze dzieła, mimo pozostających wątpliwości czy mankamentów, charakteryzują się głębszym zrozumieniem zjawiska, prezentując indywidualne doświadczenia postaci z autyzmem, ich złożoność emocjonalną i pozycję społeczną.

Niestety, nawet współczesne produkcje nadal propagują niektóre stereotypy, takie jak ograniczenie autyzmu głównie do dzieci i młodzieży męskiej, a także przypisywanie osobom w spektrum wyjątkowych zdolności lub "supermocy" (Garner et al., 2016). Te pozornie mniej szkodliwe stereotypy, jak wiek czy nadzwyczajne umiejętności, mogą jednak wyrządzać szkodę, sugerując, że autyzm to tylko domena dzieciństwa, co utrudnia rozpoznanie i zrozumienie autyzmu u dorosłych. Ponadto, częste przedstawianie postaci w spektrum jako posiadających unikalne talenty, mimo że takie zdolności ma jedynie mały odsetek osób z autyzmem, stwarza ogromną presję na tych, którzy tych talentów nie mają, czując się przez to „wybrakowanymi".

Znaczącym sygnałem pozytywnych zmian jest rosnąca liczba filmów, które mają na celu przełamywanie szkodliwych społecznych stereotypów. Wiele z nich to jednak produkcje o charakterze niezależnym, które docierają do stosunkowo wąskiej publiczności na świecie. Wyrazem tego trendu może być odbywający się co roku w Krakowie Przegląd Filmów o Autyzmie i Zespole Aspergera.

1.3. REPREZENTACJA W MEMACH INTERNETOWYCH

Interesującym wyrazem społecznej świadomości na temat autyzmu oraz sposobów rozpowszechniania informacji na ten temat są memy internetowe. Po pierwsze są to obiekty oddziałujące na odbiorcę na różne sposoby (obraz, tekst, czasem także dźwięk), po drugie są to obiekty o formie atrakcyjnej dla współczesnego odbiorcy (łatwe do szybkiego przyswojenia), po trzecie, są łatwe i szybkie do rozprzestrzeniania się po sieci, po czwarte zaś, tworzyć je może w zasadzie każdy – w przeciwieństwie np. do artykułów prasowych czy naukowych. Analiza polskich memów dotyczących spektrum autyzmu (Wodziński, 2020, Wodziński 2024) ujawnia kilka kluczowych aspektów wpływających na sposób, w jaki autyzm jest postrzegany w tym dyskursie. Aspekty te zostały wybrane ze względu na ich znaczenie dla kształtowania percepcji ASC wśród internautów. Obejmują one zarówno rosnące zainteresowanie tematyką autyzmu, jak i określone cechy przypisywane osobom w spektrum. Poniżej przedstawiono i krótko opisano wybrane wątki.

TEMATYKA SZCZEPIEŃ

Dominującą tematyką był spór internautów dotyczący związku szczepień z występowaniem autyzmu, choć wydaje się, że w ostatnich latach zainteresowanie tym wątkiem zaczyna słabnąć. Memów krytykujących szczepienia jest mniej niż tych zaprzeczających ich wpływowi na występowanie autyzmu, a największą popularność zdobywają te, które nie są związane z tematem szczepień.

Wiele memów (37%) przedstawia autyzm przez pryzmat deficytu, wskazując na aspołeczność, chorobę, lub cierpienie. Jednak większość memów (89%) nie zawiera bezpośredniej oceny wartościującej autyzmu jako zjawiska.

Memów używających określenia "autyzm" w sposób obraźliwy jest stosunkowo mało.

Większość osób ukazana w memach to biali chłopcy (dzieci i młodzież). Taki obraz utrwala niewłaściwy stereotyp, że autyzm dotyczy głównie męskiej części populacji i jego występowanie ograniczone jest do wieku dziecięcego. Tendencja ta spotyka się z rosnącą krytyką ze strony organizacji i osób zajmujących się problematyką ASC. **Coraz więcej uwagi poświęca się też diagnozowaniu autyzmu u dziewczynek i kobiet, które mogą wykazywać inne niż chłopcy wzorce funkcjonowania i strategie radzenia sobie z trudnościami, co sprawia, że w ich przypadku autyzm bywa trudniejszy do zidentyfikowania.** Stereotyp mówiący o tym, że autyzm jest zjawiskiem dotyczącym głównie chłopców i mężczyzn, prowadzi do dostosowywania metod i kryteriów diagnostycznych głównie do ich potrzeb, co może skutkować pomijaniem dziewczynek potrzebujących wsparcia.

Warto też zaznaczyć, że istnieje również znaczna liczba memów mających na celu zwiększenie świadomości społecznej na temat autyzmu, poprzez demistyfikację stereotypów, prezentowanie perspektywy osób z ASD oraz ich rodzin, a także opisywanie doświadczeń wewnętrznych osób w spektrum.

Wyniki badań sugerują potrzebę dalszych analiz dyskursu internetowego na temat ASD oraz opracowania programów edukacyjnych, które mogłyby przeciwdziałać rozpowszechnianiu fałszywych przekonań i promować bardziej osobowe zrozumienie spektrum autyzmu.

Wyzwanie stanowi nie tylko zmiana negatywnych stereotypów w społeczeństwie, ale także promowanie wiedzy opartej na rzetelnych badaniach naukowych i świadectwach osób z ASD, co może przyczynić się do budowania bardziej inkluzyjnej i akceptującej różnorodność społeczności.

Ta analiza wskazuje na złożoność dyskursu internetowego na temat autyzmu, uwypuklając zarówno postępy w rozumieniu i akceptacji ASD, jak i wyzwania związane z narosłymi wokół niego stereotypami i nieporozumieniami.

1.4. ANALIZA BLOGÓW RODZICÓW DZIECI Z ASD I SELF-ADWOKATÓW

1.4 ANALIZA BLOGÓW RODZICÓW DZIECI Z ASD I SELF-ADWOKATÓW

W artykule Natalii Walter (2017) przedstawiono wyniki badań nad reprezentacją dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD) na blogach prowadzonych przez ich rodziców. Badanie to skupia się na analizie zawartości piętnastu blogów, by zrozumieć, jak rodzice kreują wizerunek swoich dzieci oraz jakimi informacjami na temat ASD dzielą się z czytelnikami.

Rodzice blogerzy nie tylko dzielą się osobistymi doświadczeniami związanymi z wychowaniem dziecka z ASD, ale również stają się źródłem wiedzy na temat zaburzenia, opisując charakterystykę autyzmu, metody terapii i wsparcie, jakie można uzyskać. Wartościowym aspektem jest to, że blogi te często przeczą popularnym stereotypom i pokazują dzieci jako indywidualności, skupiając się na ich unikalnych cechach, talentach oraz codziennych wyzwaniach. Terapie i wsparcie przedstawiane są jako środki do pomocy dzieciom w realizacji ich marzeń i planów, a nie tylko jako metody leczenia.

Ponadto, artykuł podkreśla, że blogi stają się platformą dla rodziców nie tylko do wyrażania własnych emocji i zdobywania wiedzy, ale również do budowania wspólnoty, gdzie mogą czerpać wsparcie i dzielić się doświadczeniami z innymi rodzicami w podobnej sytuacji. Dzięki temu tworzy się pozytywny i bardziej harmonijny obraz życia z autyzmem, co może przyczyniać się do zmiany społecznego postrzegania ASD.

Podsumowując, badanie Walter ukazuje, że blogi rodzicielskie mogą pełnić ważną rolę w edukowaniu społeczeństwa na temat ASD, demistyfikacji stereotypów i promowaniu bardziej zrozumiałego i zindywidualizowanego podejścia do autyzmu. Dzięki ich pracy, możliwe jest pokazanie, że autyzm, mimo wyzwań, jest jedną z wielu cech, które kształtują unikalną osobowość dziecka, nie definiując jej w całości.

Analizy blogów osób z zespołem Aspergera (Drzazga-Lech, Świątkiewicz-Mośny, 2018) wskazują, że nowe media, a w szczególności blogi, **stanowią dla nich istotną przestrzeń do konstruowania tożsamości** oraz artykułowania swojej subiektywności. Blogi służą nie tylko jako forma terapii i samopomocy, ale również jako platforma do edukowania społeczeństwa o zaburzeniach ze spektrum autyzmu (ASD), demistyfikacji stereotypów i promowania pozytywnego obrazu osób z ASD.

Autorzy blogów, definiując się przez pryzmat zespołu Aspergera, często opisują swoje doświadczenia życiowe, codzienne wyzwania, jak również pasje i zainteresowania, które są dla nich formą wyrazu indywidualności oraz sposobu na radzenie sobie z trudnościami wynikającymi z zaburzenia. Blogi stają się miejscem, w którym mogą wyrazić swoje myśli i uczucia w sposób bardziej swobodny i bezpośredni niż w tradycyjnych interakcjach społecznych.

Na podstawie analizy artykułu Doroty Pufund (2021) poznajemy perspektywę self-adwokatów. Przedstawione badanie skupia się na osobistych doświadczeniach i percepcji autyzmu przez osoby, które same znajdują się w spektrum autyzmu i prowadzą blogi. Wykorzystując koncepcję autobiograficznego uczenia się siebie, badanie opiera się na jakościowej analizie treści blogów, które stanowią bogate źródło wiedzy o życiu z autyzmem. Autorzy blogów, uznani za self-adwokatów, dzielą się swoimi doświadczeniami, refleksjami oraz wyzwaniami związanymi z funkcjonowaniem w społeczeństwie.

Jednym z kluczowych wniosków jest stwierdzenie, że blogi autystyczne pełnią ważną funkcję w edukowaniu społeczeństwa i budowaniu mostów zrozumienia między osobami neurotypowymi a osobami z autyzmem. Blogerzy dążą do dekonstrukcji stereotypów i fałszywych przekonań na temat autyzmu, podkreślając indywidualność doświadczeń i potrzeb osób w spektrum.

Wskazują na to, że autyzm jest częścią ich tożsamości, a nie chorobą, którą należy leczyć.

Analiza treści blogów wskazuje na kilka kluczowych aspektów.

W szczególności analiza blogów ukazuje, jak ważne jest wsparcie społeczne, akceptacja i zrozumienie dla osób z autyzmem. Blogujący self-adwokaci poprzez swoje narracje uczą czytelników, że każda osoba z autyzmem jest unikalna, a zrozumienie ich perspektywy może przyczynić się do lepszej integracji społecznej i akceptacji neuroróżnorodności. Autorka podkreśla, że **słuchanie głosów osób z autyzmem jest kluczowe dla budowania inkluzji i empatii w społeczeństwie.**

Budowanie tożsamości i podmiotowości: Blogerzy z ASD często używają swoich platform do eksploracji i afirmacji własnej tożsamości, podkreślając, że ASD jest częścią ich życia, ale nie definiuje ich w całości. Starają się oni przekazać, że mimo trudności, z którymi się mierzą, są pełnowartościowymi osobami z własnymi pasjami, talentami i aspiracjami.

EDUKACJA I DEMISTYFIKACJA ASD

Przez dzielenie się osobistymi doświadczeniami, blogerzy walczą ze stereotypami i nieporozumieniami dotyczącymi ASD, oferując bardziej zniuansowany i realistyczny obraz zaburzenia. Często stają się rzecznikami społeczności ASD, promując większą świadomość i zrozumienie w społeczeństwie.

WSPARCIE I WSPÓLNOTA

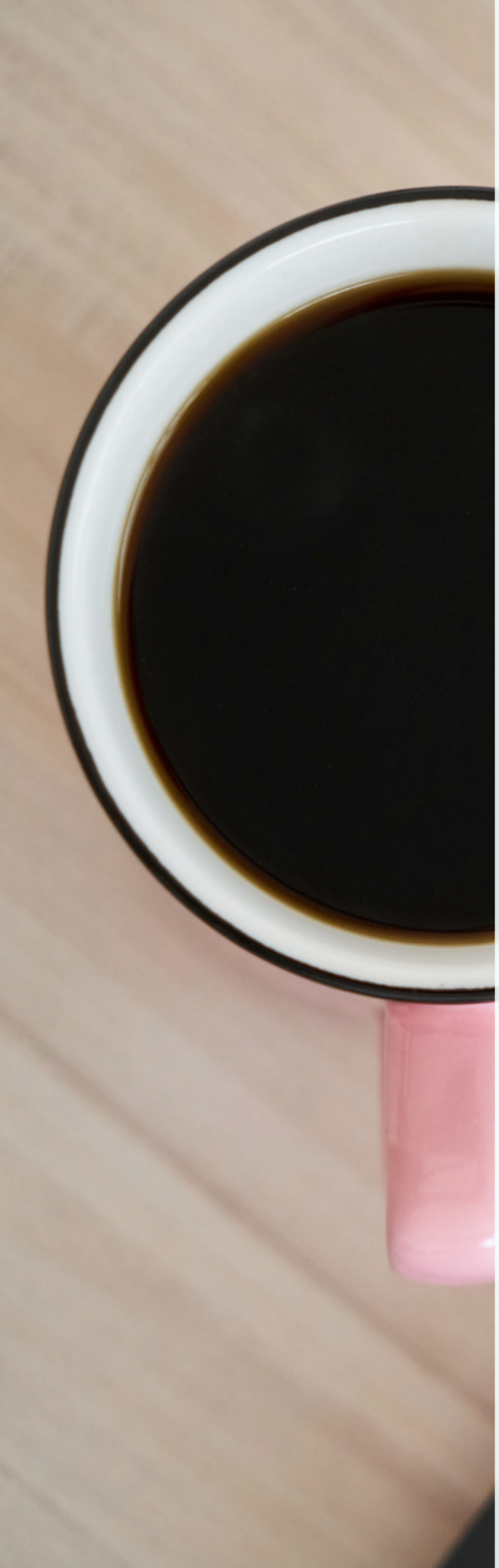
Blogi często pełnią funkcję wsparcia, gdzie autorzy i czytelnicy mogą wymieniać się doświadczeniami, radami i pocieszeniem. Tworzy się wirtualna społeczność osób z ASD i ich sojuszników, która oferuje poczucie przynależności i akceptacji.

KRYTYKA I AUTOREFLEKSJA

Niektóre wpisy krytycznie odnoszą się do sposobów, w jakie społeczeństwo traktuje osoby z ASD, podkreślając potrzebę zmian w podejściu i lepszej integracji osób z zaburzeniami w spektrum autyzmu w różnych aspektach życia społecznego.

Podsumowując, blogi osób z zespołem Aspergera i szerszym spektrum autyzmu stanowią ważny wkład w budowanie pozytywnego wizerunku osób z ASD, demistyfikując zaburzenie i promując inkluzję oraz zrozumienie. Stanowią one cenne źródło wiedzy i wsparcia zarówno dla osób z ASD, jak i dla szerokiej społeczności, dążąc do budowania bardziej otwartego i akceptującego społeczeństwa.

PODSUMOWANIE

W dyskursie prasowym oraz filmowym na temat autyzmu dominuje głównie podejście bioredukcjonistyczne i deficytowe, skupiające się na ukazywaniu ASD jako obiektu zabiegów medycznych. Z drugiej strony, wydaje się, że **dyskurs jest przesiąknięty informacjami niezgodnymi z obecnym stanem badań, stereotypami i uprzedzeniami**, co wpływa na społeczne postawy wobec osób w spektrum. Przenikanie się informacji z kręgu medycznego/eksperckiego i mediów może prowadzić do błędów, trudnych do skorygowania po ich rozpowszechnieniu w społecznej świadomości. Pomimo iż, reprezentacja osób z autyzmem w mediach ulega poprawie, badania wskazują, że nadal wiele osób kojarzy autyzm z przestarzałym obrazem tego zjawiska, który rozpowszechnił po swoich badaniach Kanner (tzw. core autism).

Osoby z autyzmem i ich rodziny często spotykają się z nieuzasadnionymi przekonaniami na ich temat, zarówno ze strony społeczeństwa nieposiadającego fachowej wiedzy, jak i, co bardziej niepokojące, ze strony profesjonalistów medycznych.

Badania Nicolaidisa (Nicolaidis et al., 2013) i jego zespołu na temat interakcji osób z autyzmem z ekspertami zdrowotnymi ujawniły, że osoby w spektrum są często postrzegane jako niezdolne do empatii, obojętne na uczucia innych, a nawet jako zagrożenie.

Inne mylne przekonanie na temat spektrum dotyczy tego, że wszystkie osoby z autyzmem nie komunikują się werbalnie i wykazują takie same wzorce zachowań, co przekłada się na **trudności w diagnostyce, zwłaszcza u kobiet z autyzmem**, które często miewają, ze względów socjalizacyjnych, wyżej rozwinięte umiejętności społeczne.

Powszechny jest również **stereotyp, iż autyzm dotyczy głównie dzieci i mężczyzn, co jest wynikiem dostosowania kryteriów diagnostycznych do zachowań typowych dla mężczyzn oraz społecznego oczekiwania, że kobiety będą ukrywać swoje autystyczne zachowania.** Takie podejście może prowadzić do błędnych diagnoz u dorosłych, kobiet i osób niebinarnych. Stereotypy te mogą opóźniać lub utrudniać postawienie diagnozy, uniemożliwiając dostęp do odpowiednich form wsparcia. Wpływają one również na proces, w którym osoba z autyzmem utożsamia się ze swoją diagnozą, co może prowadzić do autostygmatyzacji.

Badania i osobiste doświadczenia ludzi z autyzmem pokazują, że powszechne niepoparte dowodami przekonania dotyczące ich funkcjonowania często nie odzwierciedlają rzeczywistości (Berthoz & Hill, 2005; Pisula et al., 2017; Shipman et al., 2011; Zamoscik et al., 2016), lecz mogą niekorzystnie wpłynąć na ich życie.

Jedno z interesujących, lecz błędnych przekonań na temat osób w spektrum dotyczy uznawania, iż nie posiadają one zdolności (lub nie dbają o nią) do oceny poziomu własnego funkcjonowania społecznego. Chociaż powszechnie uznaje się, że największym wyzwaniem dla osób z autyzmem jest interakcja społeczna, wiele pierwszoosobowych świadectw wskazuje, że równie problematyczne bywają dla nich sensoryczne nadwrażliwości, np. na dźwięki czy światło. Czują, że są postrzegani przez innych jako osoby ekscentryczne lub wręcz dziwaczne, a uwaga otoczenia skupia się wyłącznie na ich społecznych trudnościach (Treweek et al., 2019). Ignorowanie faktu, iż często osoby w spektrum są świadome tego, jak są postrzegane przez społeczeństwo, lub nie dbają o to jak są postrzegane, odbija się negatywnie na ich samoocenie i poczuciu własnej wartości.

CZĘŚĆ 2

Badania dotyczące postaw i przekonań społeczeństwa na temat osób w spektrum autyzmu

Problematyka postaw i przekonań społeczeństwa na temat osób w spektrum autyzmu była przedmiotem prowadzonych badań. W niniejszej części analizy przedstawiono wyniki badań dotyczące zarówno społecznego postrzegania autyzmu jaki i funkcjonowania osób w spektrum autyzmu w społeczeństwie oraz na rynku pracy. Posłużono się wynikami wybranych badań najbardziej adekwatnych do przedmiotowej problematyki.

2.1. SPOŁECZNE POSTRZEGANIE AUTYZMU

2.1. SPOŁECZNE POSTRZEGANIE AUTYZMU

W badaniach **Społeczny obraz autyzmu. Raport z badań ilościowych zrealizowanych przez Fundację CBOS dla fundacji JiM** (Społeczny Obraz Autyzmu, 2021) skoncentrowano się na następujących zagadnieniach:

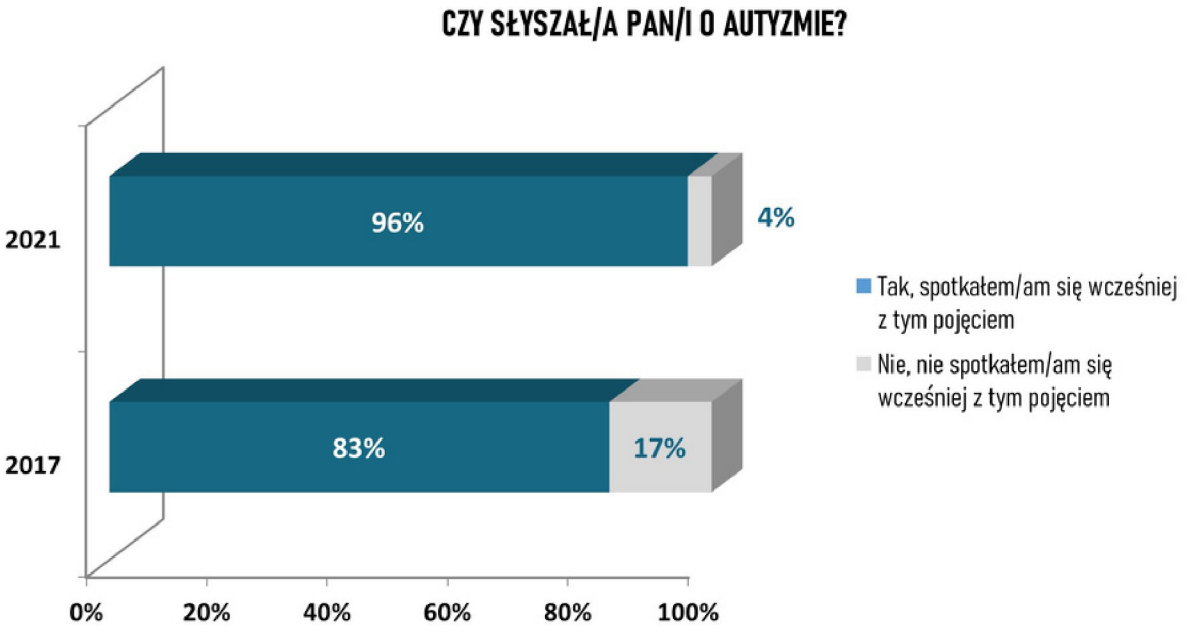
- znajomości pojęcia „autyzmu" i cech osób w spektrum autyzmu w społeczeństwie,
- sposobach postrzegania autyzmu i osób w spektrum (modele),
- stosunku do osób dorosłych z autyzmem,
- postrzeganiu problemów rodzin dzieci z autyzmem,
- ocenie możliwości zatrudniania przez pracodawców osób w spektrum autyzmu.

Badania zostały przeprowadzone w styczniu 2021 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie dla osób 18+. Liczba zrealizowanych wywiadów to: 1.025. Zastosowano metodę badawczą CAWI (panel internetowy). Wyniki badań w raporcie zostały porównane z wynikami badań przeprowadzonymi w 2017 r. Zatem dodatkowo można poznać zmiany w postrzeganiu społecznym autyzmu jakie następują w ostatnich latach.

Z badań wynika, że pojęcie „autyzm" jest powszechnie znane w społeczeństwie: o autyzmie słyszało 96% dorosłych Polaków. Wpływ na poziom znajomości tego pojęcia ma wykształcenie badanych, wzrastający wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia. O autyzmie słyszało 92,6% osób z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym oraz 98,9% osób legitymujących się wykształceniem wyższym.

W porównaniu z wynikami badań z 2017 r. odnotowano wzrost znajomości pojęcia „autyzm" o 13 punktów procentowych.

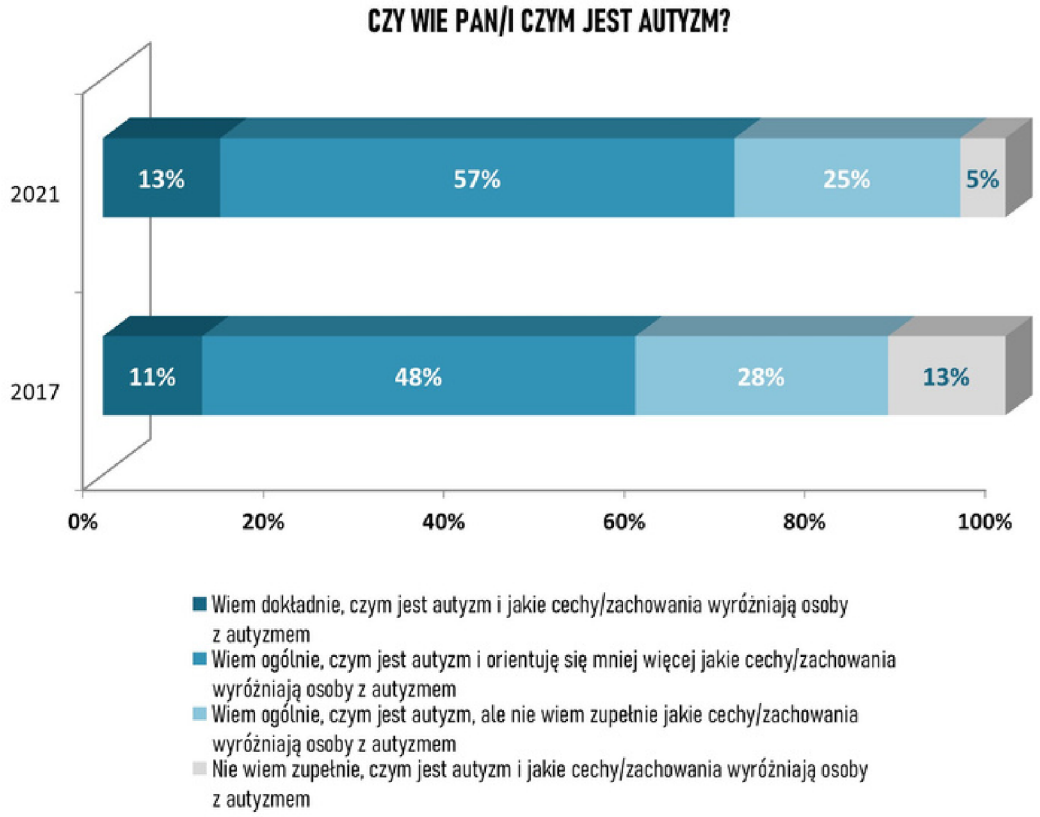

WYKRES 1. NA PODSTAWIE: SPOŁECZNY OBRAZ AUTYZMU. RAPORT Z BADAŃ ILOŚCIOWYCH ZREALIZOWANYCH PRZEZ FUNDACJĘ CBOS DLA FUNDACJI JIM, STYCZEŃ 2021.

Porównując cztery lata (pomiędzy 2017 r. i 2021 r.) należy stwierdzić, że największa zmiana dotyczy dwóch grup respondentów: nastąpił wzrost odsetka grupy badanych, którzy wiedzą ogólnie czym jest autyzm i orientują się mniej więcej jakie cechy/zachowania wyróżniają osoby z autyzmem (o 8 punktów procentowych) oraz nastąpił spadek odsetka osób, które nie wiedzą zupełnie czym jest autyzm i jakie cechy/zachowania wyróżniają osoby z autyzmem (również o 8%). Wyniki te świadczą o pozytywnym wzroście wiedzy społeczeństwa na temat tego czym jest autyzm.

WYKRES 2. NA PODSTAWIE: SPOŁECZNY OBRAZ AUTYZMU. RAPORT Z BADAŃ ILOŚCIOWYCH ZREALIZOWANYCH PRZEZ FUNDACJĘ CBOS DLA FUNDACJI JIM, STYCZEŃ 2021.

Respondenci zostali poproszeni o wybór określeń, które kojarzą im się z osobami z autyzmem. Najczęściej wskazywano na: nietypowe powtarzalne zachowania (92%), trudności w nawiązywaniu kontaktów z innymi (91%), problemy z komunikacją, mową, porozumiewaniem się (91%), niechęć do zmian, sztywne upodobania (87%), problemy z rozpoznawaniem emocji (86%), unikanie kontaktów z ludźmi, wycofanie (84%).

W przypadku wszystkich możliwych do wyboru atrybutów, w porównaniu z rokiem 2017, nastąpił znaczący wzrost wyboru danej cechy przez badanych. Oznacza to, iż nastąpiło spopularyzowanie społecznego obrazu osoby w spektrum autyzmu.

Według autorów Raportu osoba w spektrum autyzmu postrzegana jest w społeczeństwie jako: nieprzewidywalna (72%), pokrzywdzona (70%), cierpiąca (69%), przyjazna (59%), życzliwa (56%), ignorowana przez państwo (55%). Wyniki te nie odbiegają znacząco od wyników uzyskanych w 2017 r. W przypadku większości zaproponowanych w badaniu do wyboru cech, nastąpiło zwiększenie odsetka ich wyboru na przestrzeni porównywanego okresu.

Przypisywana cecha, która w największym stopniu została utrwalona w ciągu czterech porównywanych lat to nieprzewidywalność osób w spektrum autyzmu (wzrost o 14 punktów procentowych).

Część badanych uważa, że osoby z autyzmem są agresywne (42%) i stanowią zagrożenie dla innych (19%). W tym przypadku na przestrzeni badanego okresu również nastąpiło pogłębienie przypisywania tych cech przez respondentów.

Wśród przypisywanych cech osobom w spektrum autyzmu znajdują się dwie cechy, które są bardzo przydatne z punktu widzenia pracodawców w środowisku pracy: pracowitość (48%) i kompetencje (38%). Te cechy na przestrzeni porównywanych czterech lat również uległy popularyzacji w społecznej świadomości.

Ze względu na potencjał funkcjonalny, cechy jakie respondenci przypisują najczęściej osobom z autyzmem to: zdolność do odczuwania lęku (85%), zdolność do odczuwania głodu (82%), zdolność do odczuwania przyjemności (75%), zdolność do zachowywania się w sposób moralny (55%). Cechy te na przestrzeni czterech porównywanych lat uległy spopularyzowaniu. W 2021 r. respondenci częściej przypisywali je osobom z autyzmem w porównaniu z rokiem 2017.

Autorzy Raportu na podstawie analizy uzyskanych wyników w przeprowadzonych badaniach wyodrębnili sześć funkcjonujących wśród Polaków modeli postrzegania autyzmu i osób w spektrum:

I. EMOCJONALNA IDEALIZACJA:

autyzm wiązany z otwartością, komunikatywnością, elastycznością; osoby w spektrum postrzegane są przede wszystkim jako kontaktowe, przyjazne i empatyczne.

II. „NAZNACZENIE" POZYTYWNE:

łączenie rzeczywistych cech autyzmu (niechęć do zmian, powtarzalność zachowań, brak specyficznych cech fizycznych) z popularną opinią na temat ponadprzeciętnych zdolności osób z autyzmem; odrzucenie komponentu cierpienia/pokrzywdzenia.

III. LĘK:

osoby w spektrum autyzmu postrzegane przede wszystkim przez pryzmat zagrożenia dla siebie i innych, jako agresywne i nieprzewidywalne.

IV. DYSTANS:

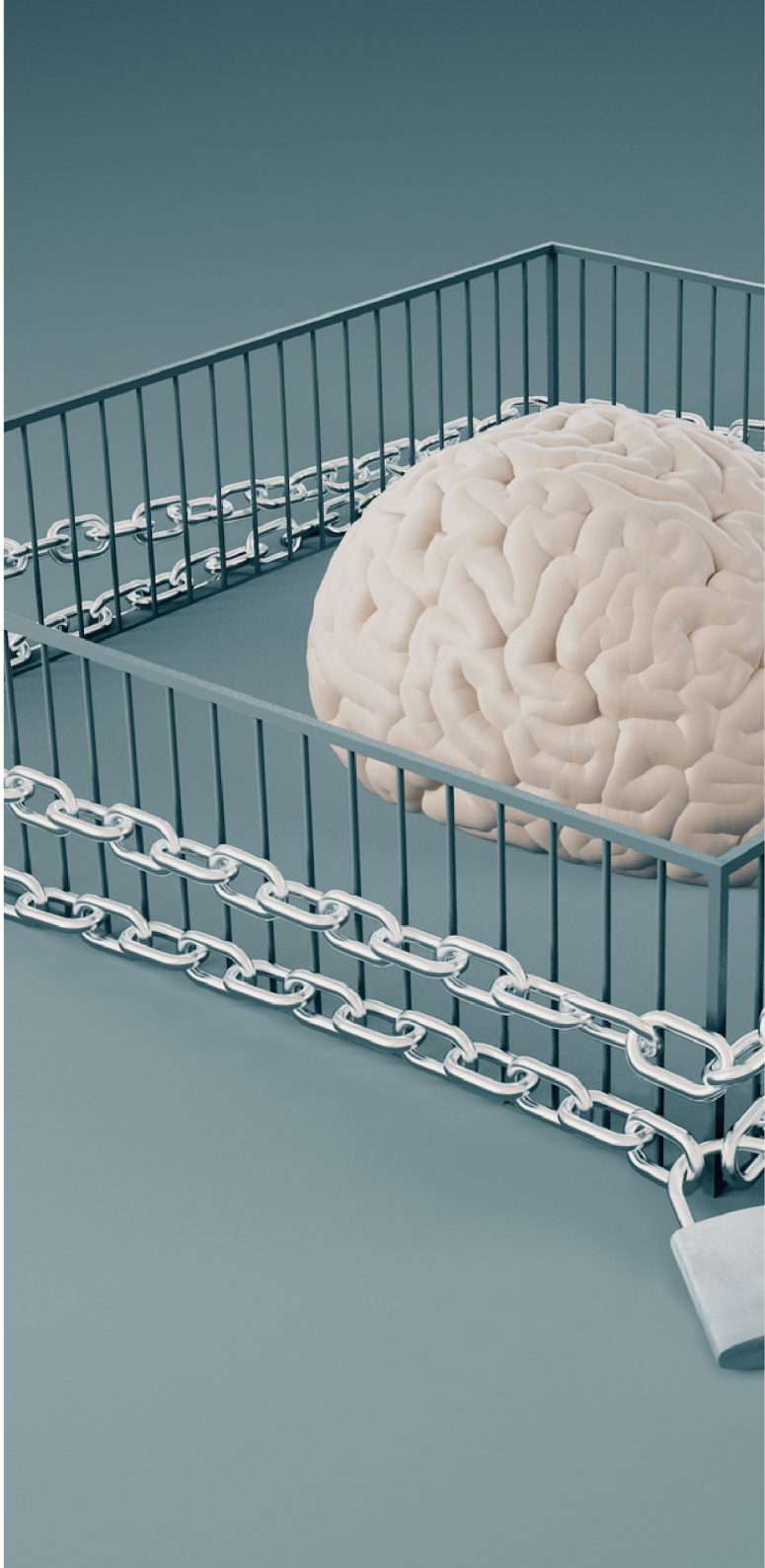
autyzm postrzegany jako zdolność do funkcjonowania na poziomie behawioralnym (odczuwanie lęku, głodu, przyjemności), bez komponentów lękowych (osoby niezagrażające).

V. DYSKREDYTACJA:

autyzm jako głęboka niepełnosprawność uniemożliwiająca funkcjonowanie społeczne na jakimkolwiek poziomie (brak potencjału intelektualnego /zdolności /umiejętności /myślenia abstrakcyjnego /kompetencji społecznych); brak komponentów emocjonalnych.

VI. UPROSZCZENIE:

niepełnosprawność intelektualna wspierana przez państwo.

Według autorów Raportu **wszystkie modele postrzegania autyzmu funkcjonujące w społeczeństwie obarczone są błędami poznawczymi.** Oznacza to, zdaniem autorów, że w społeczeństwie występują mity i stereotypy na temat cech autyzmu i osób w spektrum autyzmu.
Jednym z przedmiotów badania była ocena społecznego funkcjonowania osoby w spektrum autyzmu. Badani najwyżej ocenili następujące funkcje społeczno-zawodowe: nawiązywanie przyjaźni (68%), zdolność do pracy zawodowej (62%), zdolność do samodzielnego życia (53%), zdolność do założenia rodziny (47%).

Prawie co czwarty badany (24%) uznał, że dorosłe osoby z autyzmem mogą liczyć na dużą pomoc ze strony państwa (np. finansowanie terapii) i częściej niż co trzeci respondent (39%) jest zdania, że dzieci z autyzmem mogą liczyć na dużą pomoc ze strony państwa (np. finansowanie terapii).

Z badań wynika, że w postawach wobec dorosłych osób z autyzmem dominują emocje pozytywne: sympatia (73%), wzruszenie (65%), zaciekawienie (49%), podziw (46%), litość (41%), zachwyt (24%). W mniejszym stopniu respondenci wskazują na emocje negatywne takie jak: strach (17%), złość (9%), zawiść (7%), obrzydzenie (6%), pogarda (6%).

Ważną tendencją jest to, że pozytywne emocje na przestrzeni czterech porównywanych lat uległy umocnieniu, natomiast negatywne występują w mniejszym stopniu. Co oznacza, że stopień otwartości i świadomości społecznej ulega wzrostowi.

2.2. FUNKCJONOWANIE OSÓB W SPEKTRUM AUTYZMU W SPOŁECZEŃSTWIE ORAZ NA RYNKU PRACY

Badani dostrzegają wiele problemów jakie, ich zdaniem, mają rodziny dzieci z autyzmem:

- **brak profesjonalnej pomocy w opiece nad dzieckiem (72% wskazań),**
- **wykluczenie społeczne (67%),**
- **brak wsparcia emocjonalnego (66%),**
- **brak wiedzy na temat autyzmu (65%),**
- **brak środków na życie (60%),**
- **brak wsparcia ze strony najbliższych (44%).**

Wszystkie wskazywane problemy wymieniane są częściej w 2021 r. niż podczas badania przeprowadzonego cztery lata wcześniej. Ale równocześnie zwiększył się odsetek osób zaprzeczających istnieniu tych problemów. Tę pozornie paradoksalną zmianę w ocenie sytuacji rodzin z dziećmi w spektrum autyzmu należy wytłumaczyć tym, że uległ spadkowi w ciągu czterech porównywanych lat odsetek osób, które odpowiadają „trudno powiedzieć" ustosunkowując się do poszczególnych kwestii stanowiących problem w funkcjonowaniu tych rodzin. Oznacza to, że coraz więcej przedstawicieli społeczeństwa ma „wyrobione" zdanie na temat związany z problemami osób w spektrum autyzmu.

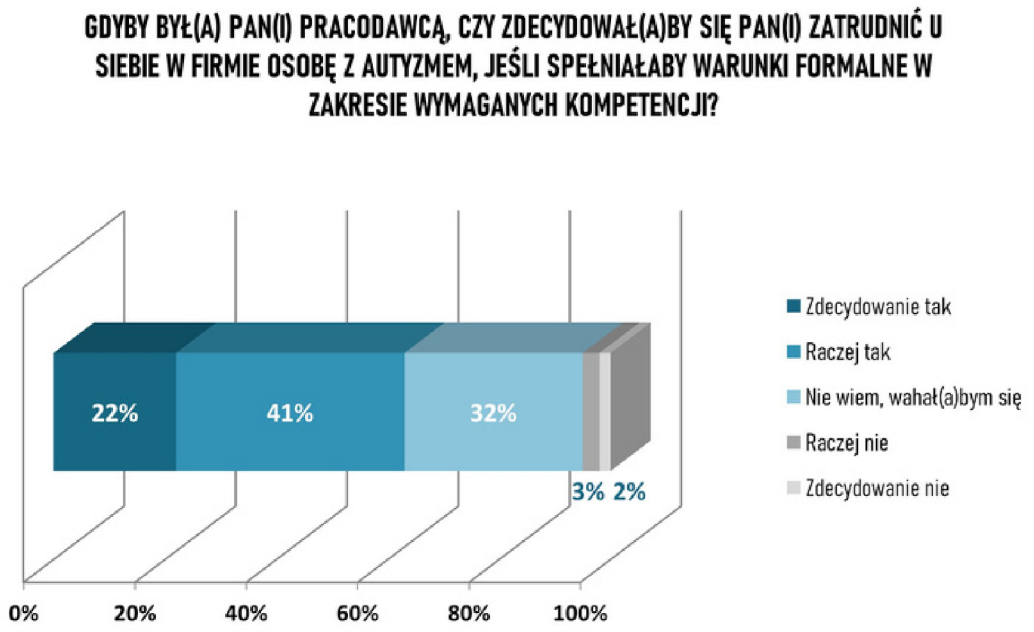
Prawie 2/3 badanych (62%) uważa, że osoby w spektrum autyzmu są w stanie pracować zawodowo. Opinia ta w ciągu czterech lat pomiędzy badaniami występuje częściej o 8 punktów procentowych.

Równocześnie 2/3 respondentów (63%) wyraża opinię, że gdyby byli pracodawcami zdecydowaliby się na zatrudnienie u siebie w firmie osoby z autyzmem pod warunkiem posiadania przez nią wymaganych kompetencji.

Na zatrudnienie osoby w spektrum autyzmu najczęściej zdecydowałyby się osoby z najmłodszej grupy wiekowej (18 – 24 lata) - 76%, osoby o najwyższych dochodach na 1 osobę (ponad 4.000 zł) – 72,2%, osoby całkowicie niewierzące -72,1%, osoby o poglądach lewicowych – 71,6%, osoby z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym – 70,6%.

Oznacza to, że najbardziej otwarte w społeczeństwie na neuroróżnorodność są osoby młode.

WYKRES 3. NA PODSTAWIE: SPOŁECZNY OBRAZ AUTYZMU. RAPORT Z BADAŃ ILOŚCIOWYCH ZREALIZOWANYCH PRZEZ FUNDACJĘ CBOS DLA FUNDACJI JIM, STYCZEŃ 2021.

W Raporcie „Autism Spectrum Pathways. International Report" (2023) opracowanym przez PAGS (Profile Assessment and Goal Setting), na podstawie badań zrealizowanych w 2023 r. w ramach programu Erasmus+ przedstawiono wyniki badań następujących grup badawczych: osoby w spektrum autyzmu, pracodawcy, pracownicy szkół zawodowych i/lub agencji zatrudnienia. Zastosowane metody badawcze to: zogniskowane wywiady grupowe, którymi objęto 51 osób oraz badania CAWI, którymi objęto 33 osoby.

W Raporcie z badań skoncentrowano się na następujących zagadnieniach:

- proces poszukiwania pracy i rekrutacji,
- zatrudnienie,
- utrzymanie zatrudnienia,
- wiedza na temat autyzmu.

Podstawowe wnioski z badań związane z procesem poszukiwania pracy i rekrutacji to: **zindywidualizowane podejście do osób w spektrum autyzmu poszukujących pracy oraz przyjazne warunki pracy, które mogą sprzyjać ujawnieniu przez kandydata do pracy posiadania diagnozy spektrum oraz swoich potrzeb w zakresie warunków pracy.** W procesie rekrutacji oraz podczas wdrażania do pracy nowozatrudnionego pracownika w spektrum autyzmu wskazane byłoby wsparcie trenera pracy.

Zdaniem badanych podczas poszukiwania pracy sprawdzają się takie narzędzia jak: symulacja rozmów rekrutacyjnych oraz stosowanie filmików instruktażowych.

Podczas zatrudnienia osób w spektrum autyzmu najistotniejsze elementy miejsca przyjaznego dla nich, wskazane przez respondentów to:

- JASNO OKREŚLONY ZAKRES OBOWIĄZKÓW, ZASAD WSPÓŁPRACY I KOMUNIKACJI,
- ŻYCZLIWE ŚRODOWISKO PRACY, SZKOLENIA DOTYCZĄCE SPEKTRUM DLA WSPÓŁPRACOWNIKÓW,
- DOSTOSOWANIE DO INDYWIDUALNYCH POTRZEB OSÓB W SPEKTRUM AUTYZMU: MOŻLIWOŚĆ PRACY ZDALNEJ, HYBRYDOWEJ, ZASTOSOWANIE ELASTYCZNYCH GODZIN PRACY,
- TWORZENIE PRZYJAZNYCH PRZESTRZENI: MOŻLIWOŚĆ KORZYSTANIA Z NARZĘDZI SENSORYCZNYCH ORAZ KOMUNIKACYJNYCH,
- STAŁE I REGULARNE WSPARCIE PRACOWNIKÓW W POSTACI NP. TUTORINGU, ASYSTENTÓW, TRENERÓW PRACY,
- POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA PRZEZ OSO BY W SPEKTRUM W MIEJSCU PRACY.

Autorzy Raportu wskazują propozycje usprawnień jakie wynikają z przeprowadzonych badań w zakresie miejsca pracy przyjaznego dla osób w spektrum autyzmu. Proponowane usprawnienia przedstawione są w podziale na poszczególne aspekty zatrudnienia.

PRZYKŁADY UZASADNIONYCH USPRAWNIEŃ W OPARCIU O OPINIE AUTYSTYCZNYCH UCZESTNIKÓW BADANIA PRACODAWCÓW W GRUPACH FOCUSOWYCH I ANKIETACH W RAMACH PROJEKTU AUTISM SPECTRUM PATHWAYS

Elastyczność	Komunikacja	Dostosowanie miejsca	Środowisko społeczne	Wrażliwość sensoryczna
dodatkowe dni pracy zdalnej elastyczne godziny pracy dodatkowe dni chorobowe jeśli będą potrzebne	dostosowanie form komunikowania się zapewnienie jasnych i mierzalnych zadań, oczekiwań i terminów dawanie jasnej informacji zwrotnej wsparcie dedykowanej osoby w celu ułatwienia komunikowa-nia się pomiędzy autystycznym pracownikiem a managerem/HR	szkolenia nt. autyzmu dla współpracowników, działów HR i kadry zarządzającej unikanie pracy w otwartej przestrzeni biurowej unikanie stanowisk typy hot-desk czyli stanowisk pracy nieprzypisanych do konkretnej osoby indywidualny asystent, osoba referencyjna/ łącznik w firmie	przekazanie informacji nt. zwyczajów w firmie możliwość braku uczestnictwa w spotkaniach w firmie lub biernego uczestnictwa wsparcie w sytuacji interakcji społecznych ograniczone stosowanie wsparcia o charakterze „large grroup settings" – jedno działanie dla siedmiu lub więcej osób z niepełno-sprawnościami	zainstalowanie paneli dźwiękoszczelnych wokół biura ustalenie indywidualnej przestrzeni w pracy np. pozwolenie na spożywanie posiłku przy biurku stosowanie narzędzi/technik antystresowych zmniejszających ilość bodźców (np. stopery do uszu, słuchawki wyciszające) ograniczenie agresywnego oświetlenia

RYSUNEK 1. ŹRÓDŁO: AUTISM SPECTRUM PATHWAYS INTERNATIONAL REPORT, PAGS, 2023.

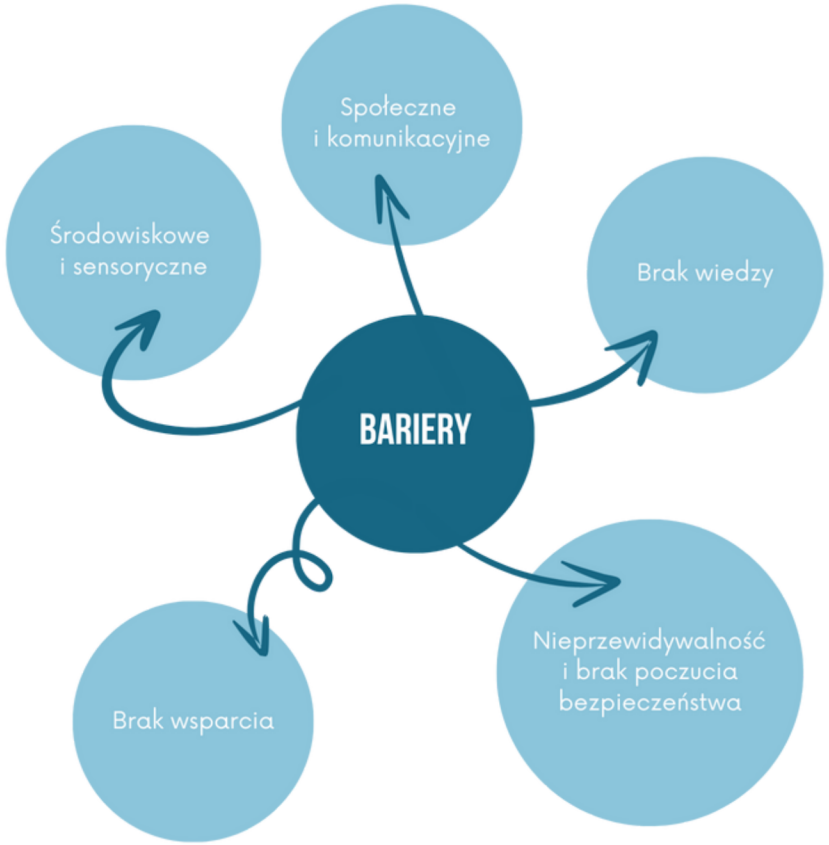
W zakresie utrzymania zatrudnienia przez osoby w spektrum autyzmu badani wskazują jakie bariery mogą wystąpić z tym związane.

Wymieniają tu następujące przykłady:

- brak umiejętności czekania, radzenia sobie z krytyką, regulowania napięcia i złości,
- przekraczanie granic innych osób,
- trudności w dostosowaniu się do sytuacji,
- reakcje lękowe,
- brak umiejętności zaprezentowania swojego potencjału.

Autorzy raportu pogrupowali bariery w zatrudnieniu osób w spektrum autyzmu, wyodrębniając:

- nieprzewidywalność oraz brak poczucia bezpieczeństwa,
- środowiskowe i sensoryczne,
- społeczne i komunikacyjne,
- brak wiedzy,
- brak wsparcia.

RYSUNEK 2. NA PODSTAWIE: AUTISM SPECTRUM PATHWAYS INTERNATIONAL REPORT, PAGS, 2023.

RYSUNEK 3. ŹRÓDŁO: AUTISM SPECTRUM PATHWAYS INTERNATIONAL REPORT, PAGS, 2023.

Badane osoby w spektrum autyzmu wskazały też, jakie czynniki mogą sprzyjać utrzymaniu przez nie zatrudnienia:

- wspieranie zainteresowań pracownika,
- poznanie co motywuje pracownika,
- dobra komunikacja i otwartość na rozmowę,
- dostosowanie stanowiska pracy do indywidualnych potrzeb sensorycznych, komunikacyjnych i społecznych osoby w spektrum,
- określony rozkład dnia i dokładnie określone zasady i obowiązki,
- wyodrębnione „miejsce na wytchnienie", pozbawione bodźców,
- tutoringi koleżeńskie, asysta i wsparcia podczas zatrudnienia,
- zrozumienie różnorodności potrzeb pracowników w spektrum i poszanowanie rutyny pracowników w spektrum,
- upowszechnianie wiedzy o spektrum i neuroróżnorodności w firmach.

Badani pracodawcy deklarują otwartość na zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami, w tym osób ze spektrum autyzmu. Badani wymienili czynniki, które mogą wpłynąć na wzrost świadomości pracodawców związanej ze spektrum autyzmu:

- **szkolenia na temat spektrum autyzmu,**
- **ogólnopolskie kampanie informacyjne,**
- **spotkania integrujące,**
- **trener pracy, mentor w celu wspierania osoby w spektrum w miejscu pracy,**
- **zaangażowanie pracowników w proces dostosowania miejsca pracy dla osoby w spektrum, co zwiększy ich świadomość i zaangażowanie w integrację.**

Badane osoby w spektrum przedstawiły pozytywne i negatywne strony ujawnienia diagnozy autyzmu. Wśród pozytywnych stron respondenci wskazali na:

- pracownik z autyzmem może poprosić pracodawcę o wdrożenie uzasadnionych dostosowań w miejscu pracy,
- pracownik może uniknąć maskowania pod warunkiem, że miejsce pracy to bezpieczne środowisko.

Natomiast negatywne strony ujawnienia diagnozy jakie wskazali badani to:

- pracownicy autystyczni mogą spotykać się z uprzedzeniami i stereotypami na temat autyzmu związanymi z wysoką inteligencją, co może prowadzić do nadmiernych oczekiwań odnośnie wyników pracy osób w spektrum,
- pracownicy autystyczni mogą spotkać się z dyskryminacyjnymi postawami, w których autyzm jest postrzegany jako obciążenie dla firmy (np. strata wydajności).

Autorzy Raportu podkreślają, że brakuje szkoleń dotyczących spektrum autyzmu zarówno dla pracowników agencji zatrudnienia, pracodawców jak i dla pracowników neurotypowych. Szkolenia powinny wskazywać korzyści dla pracodawców wynikające z zatrudniania osób w spektrum autyzmu oraz jak dostosować miejsca pracy aby były wspierające dla osób neuroróżnorodnych.

Badania „Postrzeganie przez pracodawców kosztów i korzyści z zatrudniania osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w otwartym zatrudnieniu w Australii" (2019) zostały przeprowadzone przez School of Occupational Therapy and Social Work. Do badania wykorzystano ankietę internetową, na którą odpowiedziało 59 pracodawców.

Pracodawcy w sposób pozytywny oceniali fakt, że w ich firmie zatrudniona jest osoba ze spektrum autyzmu. Wskazywali oni takie korzyści z tego wynikające jak kreatywne myślenie, specyficzne umiejętności pracowników w spektrum oraz promowanie kultury integracji. Natomiast negatywne aspekty związane z zatrudnieniem osób w spektrum jakie wymieniali pracodawcy to konieczność zwiększonego nadzoru nad pracownikiem, nieporozumienia oraz konflikty ze współpracownikami. Istotny, jest fakt, że żaden z badanych pracodawców nie wskazał na zmniejszenie wydajności w wyniku zatrudnienia osoby w spektrum.

Ponad połowa pracodawców objętych badaniem oceniła stosunki pracowników w spektrum do pozostałych pracowników jako przyjazne, zarówno w pracy jak i poza pracą. Zdecydowana większość badanych pracodawców stwierdziła, że poleciliby innym pracodawcom zatrudnienie osoby w spektrum. Ponad połowa pracodawców zadeklarowała, że zatrudniliby kolejnego pracownika w spektrum w przypadku rezygnacji z pracy obecnego pracownika.

Cechy pozytywne jakie pracodawcy przypisali pracownikom w spektrum, porównując ich do pozostałych pracowników to: większa dbałość o szczegóły, etyka, wysoka jakość pracy. Równocześnie pracodawcy wskazali, że pracownicy w spektrum są w mniejszym stopniu elastyczni i w mniejszym stopniu postępują zgodnie z instrukcjami.

Z badań wynika, że zatrudnienie pracowników w spektrum nie wiąże się z dodatkowymi kosztami dla pracodawców Pracownik w spektrum nie powoduje zmniejszenia wydajności pracy w firmie ani zmniejszenia integracji pracowników.

WPŁYW PRACOWNIKA Z ASD NA ŚRODOWISKO PRACY		
Zwiększona świadomość dotycząca osób z ASD w miejscu pracy	35	59,3%
Pozytywna adaptacja w kulturze pracy w celu włączenia osoby z ASD do zespołu	33	55.9%
Wnoszenie nowych kreatywnych oraz różnorodnych umiejętności do miejsca pracy	19	32,2%
Podniesienie morale w miejscu pracy	14	23.7%
Potrzeba stałego nadzoru pracownika z ASD zwiększyła obciążenie pozostałych pracowników	10	16,9%
Brak specyficznej wiedzy na temat ASD często prowadził do nieporozumień między pracownikami	7	11,9%
Brak specjalistycznego szkolenia personelu na temat ASD skutkował zwiększoną częstotliwością konfliktów między pracownikami	5	8,5%
Obniżenie produktywności zespołu	0	0

TABELA 1. ŹRÓDŁO: SCOTT M. I WSP. EMPLOYERS' PERCEPTION OF THE COSTS AND THE BENEfiTS OF HIRING INDIVIDUALS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER IN OPEN EMPLOYMENT IN AUSTRALIA. PLOS ONE 12(5): E0177607.HTTPS://DOI.ORG/10.1371/JOURNAL. PONE.0177607

Badania w Polsce przeprowadzone na szeroką skalę to: **Ogólnopolski spis Autyzmu. Sytuacja młodzieży i dorosłych z autyzmem w Polsce (2016).** Badaniem ankietowym objęło 360 rodziców, 129 osób w spektrum autyzmu oraz 73 osoby rozwijające się typowo, stanowiące grupę kontrolną. Indywidualnymi wywiadami pogłębionymi objęto 25 osób w spektrum, przeprowadzając z nimi 50 wywiadów (dwie serie wywiadów). Ponadto, zogniskowanymi wywiadami grupowymi objęto w ramach 3 grup focusowych 27 rodziców osób w spektrum oraz 8 specjalistów/terapeutów. Jednym z wielu aspektów przeprowadzonych badań była kwestia zatrudnienia osób w spektrum autyzmu.

Z badań osób w spektrum wynika, że 45% spośród dorosłych osób z tej grupy posiada zatrudnienie. Częściej pracowały kobiety (61%) niż mężczyźni (36%). Wśród respondentów powyżej 24 roku życia, osoby pracujące stanowiły 59%. Mieszkały one najczęściej w dużych miastach: powyżej 200 tys. mieszkańców (64%) i w zdecydowanej większości posiadały diagnozę zespołu Aspergera (82%). **Zawody najczęściej wykonywane przez respondentów to: informatyk (21%), nauczyciel (9%), lekarz (9%), prawnik (9%), inżynier (3%). Pozostałe przykładowe zawody respondentów to: fotograf, rysownik, dziennikarz, tłumacz.** Wśród respondentów pracujących wykształceniem wyższym legitymowało się 65% osób. Natomiast osoby posiadające zatrudnienie ale legitymujące się maksymalnie średnim wykształceniem wykonywały takie zawody jak: programista, asystent w firmie, redaktor językowy, kucharz.

Jeśli chodzi o zarobki respondentów pracujących, mediana wyników wyniosła 1501-2500 zł, czyli poniżej średniego wynagrodzenia netto w 2014 r., które wynosiło w badanym okresie ok. 2700 zł. **Ponad jedna trzecia respondentów (39%) była niezadowolonych ze swojej sytuacji finansowej**, a mniej niż połowa badanych (45%) była zadowolona. Pozostali respondenci (15%) udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć".

Respondentów pracujących zapytano o ich zadowolenie z pracy. Większość z nich była „raczej zadowolona" (42%) lub „bardzo zadowolona" (21%) z pracy. Przeciwnego zdania było 21% badanych, którzy stwierdzili, że są niezadowoleni. Ponadto, 15% respondentów udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć".

Badanym zadano też pytanie o ich kontakty z osobami w pracy. Jedna trzecia respondentów (33%) jest niezadowolona z relacji z osobami z pracy, ale prawie połowa (49%) jest zadowolona z tych relacji. Pozostali badani (18%) udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć".

Ponad połowa badanych (51%) stwierdziła, że jest utrzymywana przez rodzinę i nieco mniejsza grupa (47%) stwierdziła, że utrzymuje się z własnej pracy. Ponadto, jedna czwarta badanych (25%) wskazała na otrzymywanie renty socjalnej, 8% renty z tytułu niezdolności do pracy i 15% zasiłku z pomocy społecznej. Niezależnie od tych źródeł dochodu prawie jedna piąta respondentów wskazała na zarobki partnera lub współmałżonka (19%) oraz na zgromadzone wcześniej oszczędności (21%).

Z badań rodziców dzieci w spektrum wynika, że tylko 7% ich dzieci było zatrudnionych i otrzymywało wynagrodzenie. Jednak znaczna część dzieci jeszcze się uczyła. Biorąc pod uwagę tylko dzieci w spektrum powyżej 24 roku życia, 20% przedstawicieli tej grupy było zatrudnionych.

Rodziców dorosłych osób w spektrum autyzmu zapytano o źródła utrzymania ich dzieci. **Ponad dwie trzecie rodziców (67%) odpowiedziało, że sami utrzymują swoje dorosłe dzieci, prawie połowa respondentów (47%) jako źródło dochodów wskazała świadczenia socjalne takie jak: renta socjalna (47%), renta z tytułu niezdolności do pracy (19%), zasiłki pomocy społecznej (13%).** Najmniejsza grupa badanych rodziców (6%) wskazała na to, że źródłem utrzymania dzieci jest ich własna praca.

CZĘŚĆ 3

Analiza polityk i programów związanych z autyzmem mająca na celu łamanie stereotypów i poprawę społecznej integracji osób w spektrum autyzmu

Wzrost zainteresowania społecznego oraz rosnąca potrzeba odpowiedniego wsparcia dla osób w spektrum autyzmu prowadzi wiele krajów do podejmowania różnorodnych inicjatyw legislacyjnych i społecznych. Działania te mają na celu nie tylko reakcję na rosnące potrzeby społeczne, ale także **promowanie równości, integracji społecznej i poprawy jakości życia osób w spektrum autyzmu.** Przegląd literatury dotyczący głównych inicjatyw i strategii związanych ze spektrum autyzmu w krajach takich jak Polska, Wielka Brytania i Australia pozwala nam zgłębić aktualną sytuację oraz identyfikować kluczowe kwestie.

Przyglądanie się różnym inicjatywom i strategiom pozwoli nam również na lepsze zrozumienie różnic między poszczególnymi krajami i wykorzystanie najlepszych praktyk w celu doskonalenia polityki i działań na rzecz osób w spektrum autyzmu.

Niniejszy materiał opiera się na różnorodnych źródłach, w tym dokumentach legislacyjnych, raportach badawczych oraz stronach internetowych rządowych i organizacji pozarządowych. Dzięki temu jesteśmy w stanie przedstawić kompleksowy obraz działań podejmowanych w obszarze wsparcia dla osób w spektrum autyzmu, uwzględniając różnice i podobieństwa między analizowanymi krajami.

3.1. POLSKA

Uchwała dotycząca Karty Praw Osób z Autyzmem

Ustawa Sejmu Polski z 12 lipca 2013 r. (M.P. 2013 poz. 682) ustanawiająca Kartę Praw Osób z Autyzmem stanowi kluczowy dokument legislacyjny w Polsce, mający na celu zapewnienie pełnego uczestnictwa osób w spektrum autyzmu w życiu społecznym, gospodarczym, kulturalnym i politycznym.

Warto przyjrzeć się kilku kluczowym zagadnieniom:

OCHRONA PRAW

Uchwała ma na celu gwarantowanie osobom w spektrum autyzmu pełnej ochrony prawnej oraz równego traktowania w społeczeństwie, eliminując wszelkie formy dyskryminacji. Jest to istotny krok w kierunku budowania bardziej sprawiedliwego społeczeństwa, gdzie każdy ma prawo do godnego traktowania. Ponadto, uwzględnienie kwestii ochrony praw osóbw spektrum autyzmu w formie ustawowej jest istotne także z punktu widzenia zapewnienia pewności prawnej oraz skutecznej ochrony przed nadużyciami czy dyskryminacją.

ZAPEWNIENIE WSPARCIA

Rząd został zobowiązany do podjęcia działań mających na celu udzielenie wsparcia osobom w spektrum autyzmu, zarówno w zakresie diagnozy, terapii, jak i rehabilitacji. Kompleksowe wsparcie jest kluczowe dla poprawy jakości życia osób w spektrum autyzmu i ich rodzin. Wsparcie to obejmuje nie tylko dostęp do specjalistycznych usług medycznych i terapeutycznych, ale także wsparcie psychologiczne, socjalne oraz edukacyjne. Istotne jest także, aby wsparcie to było dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości każdej osoby z autyzmem oraz aby było dostępne w sposób powszechny i równy dla wszystkich.

UŁATWIENIE UCZESTNICTWA Z ŻYCIU SPOŁECZNYM

Uchwała dąży do umożliwienia osobom w spektrum autyzmu pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, gospodarczym, kulturalnym i politycznym poprzez eliminację barier i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Jest to istotne działanie zmierzające do budowania bardziej inkluzywnego społeczeństwa. W praktyce oznacza to konieczność dostosowania infrastruktury, miejsc pracy, szkół i instytucji publicznych do potrzeb osób z autyzmem oraz promowanie świadomości społecznej na temat autyzmu w celu zmniejszenia stygmatyzacji i budowania większej akceptacji społecznej.

POPRAWA DIAGNOZY I TERAPII

Rząd został wezwany do podjęcia działań mających na celu poprawę diagnozy i terapii osób z autyzmem, co ma przyczynić się do lepszego zrozumienia i wsparcia dla tej grupy społecznej. Inwestycje w rozwój dziedziny diagnostyki i terapii są kluczowe dla skutecznej pomocy osobom w spektrum autyzmu. Istotne jest także prowadzenie badań naukowych nad skutecznością różnych metod terapeutycznych oraz upowszechnianie najlepszych praktyk w zakresie diagnozy i terapii.

ROZWÓJ EDUKACJI

Uchwała skupia się także na poprawie dostępu do edukacji dla osób w spektrum autyzmu, obejmując zarówno system edukacji formalnej, jak i programy specjalistyczne. Edukacja odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu równych szans dla osób z autyzmem i ich integracji społecznej. Istotne jest zapewnienie odpowiednich narzędzi i wsparcia dla nauczycieli oraz personelu szkolnego w pracy z uczniami z autyzmem oraz dostosowanie programów nauczania do indywidualnych potrzeb i możliwości każdego ucznia.

ZAPEWNIENIE REHABILITACJI

W ramach tej uchwały, rząd został wezwany do podjęcia działań mających na celu zapewnienie osobom z autyzmem odpowiedniej rehabilitacji, która pozwoli im jak najlepiej funkcjonować w społeczeństwie.

Skuteczna rehabilitacja jest kluczowa dla poprawy jakości życia osób z autyzmem i umożliwienia im pełnego uczestnictwa w społeczeństwie.

Podsumowując, Uchwała dotycząca Karty Praw Osób z Autyzmem, uchwalona przez Sejm Polski w 2013 roku, jest kluczowym dokumentem legislacyjnym mającym na celu zapewnienie pełnego uczestnictwa osób w spektrum autyzmu w życiu społecznym. Przedstawione kluczowe aspekty obejmują ochronę praw, zapewnienie wsparcia w zakresie diagnozy, terapii i rehabilitacji, ułatwienie uczestnictwa w życiu społecznym poprzez eliminację barier, poprawę diagnozy i terapii, rozwój edukacji oraz zapewnienie odpowiedniej rehabilitacji. Uchwała ta stanowi istotny krok w budowaniu bardziej inkludującego społeczeństwa, które respektuje prawa i godność wszystkich jego członków, niezależnie od tego, czy znajdują się w spektrum autyzmu, czy nie. Jest to również ważny element wspierający poprawę jakości życia osób z autyzmem i ich rodzin oraz budujący większą świadomość społeczną na temat autyzmu.

Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu

Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu (autyzmpolska.org.pl), skrótowo nazywana "PGA", stanowi istotny mechanizm skupiający wysiłki na rzecz poprawy życia osób z autyzmem w Polsce. Jej powstanie, zainicjowane przez Porozumienie Autyzm-Polska, wyznacza nowy etap w podejściu do tego złożonego zagadnienia społecznego. Powstała 6 grudnia 2001 roku, za sprawą Posłów i Senatorów Sejmu IV kadencji oraz Senatu V kadencji.

Oto niektóre z kluczowych aspektów, jakie Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu może realizować, aby przyczynić się do pozytywnych zmian:

LOBBOWANIE I PROMOWANIE ŚWIADOMOŚCI

Popularyzacja wiedzy na temat spektrum autyzmu jest kluczowym elementem walki z uprzedzeniami i nierozumieniem. Grupa może działać jako głos osób w spektrum autyzmu i ich rodzin, aby edukować społeczeństwo oraz promować akceptację i empatię.

Poprzez organizację warsztatów, seminariów i kampanii informacyjnych, grupa może podnosić świadomość społeczną na temat autyzmu, zachęcać do akceptacji oraz budować większe zrozumienie i empatię wobec osób w spektrum autyzmu.

MONITOROWANIE I OCENA OBECNEJ POLITYKI

Prześledzenie istniejących przepisów i programów dotyczących autyzmu pozwala na identyfikację obszarów wymagających poprawy. Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu może pełnić rolę nadzoru, oceniając skuteczność działań rządowych i wskazując obszary, w których konieczne są zmiany. Poprzez regularne analizy i raportowanie wyników, grupa może wspierać proces doskonalenia polityki publicznej dotyczącej spektrum autyzmu.

WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Partnerstwo z organizacjami pozarządowymi pozwala na rozszerzenie zakresu działań na rzecz osób z autyzmem oraz ich rodzin. Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu może działać jako mediator, łącząc wysiłki różnych podmiotów i tworząc platformę do wymiany doświadczeń oraz koordynacji działań na rzecz poprawy sytuacji osób z autyzmem w społeczeństwie.

ORGANIZOWANIE WYDARZEŃ I KONFERENCJI

Inicjowanie spotkań, konferencji i warsztatów jest niezwykle istotne w procesie edukacji społeczeństwa oraz promowania najlepszych praktyk w zakresie diagnozy, terapii i wsparcia dla osób z autyzmem.

KONSULTACJE I REKOMENDACJE LEGISLACYJNE

Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu może działać jako forum do konsultacji z ekspertami, osobami z autyzmem, ich rodzinami i innymi zainteresowanymi stronami w celu opracowania rekomendacji legislacyjnych i politycznych dotyczących autyzmu.

MONITOROWANIE POSTĘPÓW I WPROWADZANIE ZMIAN

Grupa może monitorować postępy w zakresie implementacji rekomendacji i przepisów dotyczących autyzmu oraz działać na rzecz wprowadzenia niezbędnych zmian w polityce publicznej

Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu może być niezwykle ważną instytucją dla osób z autyzmem i ich rodzin, ponieważ może działać na rzecz poprawy ich sytuacji życiowej, zapewnienia równych szans i wsparcia społecznego oraz promowania lepszego zrozumienia i akceptacji autyzmu w społeczeństwie.

Porozumienie Autyzm-Polska podjęło inicjatywę wdrożenia grantu o nazwie "Dobre prawo dla osób w spektrum", co stanowi istotny krok w kierunku promowania równości i zapewnienia dostępu do praw dla osób z autyzmem w Polsce. Ten rodzaj wsparcia finansowego ma potencjał znaczący do tego aby przyczynić się do realizacji celów określonych w uchwale dotyczącej Karty Praw Osób z Autyzmem. Poprzez udzielanie funduszy na projekty mające na celu podniesienie świadomości społecznej, edukację oraz zapewnienie odpowiednich usług i wsparcia dla osób znajdujących się w spektrum autyzmu, grant ten może odegrać kluczową rolę w tworzeniu bardziej inkludującego społeczeństwa.

Finansowanie tego typu inicjatyw umożliwia realizację różnorodnych projektów, takich jak kampanie informacyjne, warsztaty edukacyjne, czy też wsparcie dla organizacji zajmujących się bezpośrednią pomocą osobom z autyzmem i ich rodzinom. Poprzez te działania społeczeństwo może lepiej zrozumieć potrzeby osób w spektrum autyzmu oraz wspierać ich w codziennym życiu.

Jednym z kluczowych elementów tego grantu jest także promowanie dostępu do odpowiednich usług i wsparcia dla osób w spektrum autyzmu. Obejmuje to m.in. wsparcie terapeutyczne, usługi rehabilitacyjne, czy też programy integracyjne, które mają na celu ułatwienie życia i rozwoju osób z autyzmem.

Realizacja grantu "Dobre prawo dla osób w spektrum" nie tylko przynosi korzyści osobom z autyzmem i ich rodzinom, ale także wpływa pozytywnie na całe społeczeństwo poprzez budowanie bardziej świadomej i akceptującej atmosfery. Dzięki takiemu wsparciu możliwe jest tworzenie bardziej sprawiedliwego i równego środowiska dla wszystkich jego członków, niezależnie od indywidualnych cech czy potrzeb.

3.2. WIELKA BRYTANIA

W Anglii, Ustawa o Autyzmie z 2009 roku stanowi kamień milowy w zakresie ochrony praw i zapewnienia wsparcia osobom z autyzmem. Jednym z kluczowych postanowień tej ustawy jest obowiązek rządu opracowania i regularnego przeglądania strategii dotyczącej spektrum autyzmu u dorosłych. Jest to wyraz troski o kompleksowe podejście do potrzeb tej grupy społecznej na różnych etapach ich życia.

Strategie wsparcia dla osób w spektrum autyzmu

W odpowiedzi na to wymaganie, rząd brytyjski wydał w 2010 roku dokument pod tytułem "Spełniające i satysfakcjonujące życie: strategia dla dorosłych z autyzmem w Anglii". Ta strategiczna inicjatywa została zaprojektowana w celu poprawy jakości życia dorosłych osób z autyzmem poprzez kompleksowe działania w różnych obszarach życia społecznego.

Strategia ta obejmuje szereg kluczowych dziedzin, w których podejmowane są działania mające na celu wspieranie osób dorosłych z autyzmem. Jednym z ważnych obszarów jest edukacja. Poprzez inwestycje w edukację osób z autyzmem, zarówno w szkołach, jak i w instytucjach szkoleniowych, dąży się do zapewnienia im odpowiednich narzędzi i możliwości rozwoju intelektualnego.

Kolejnym istotnym obszarem jest zatrudnienie. Strategia stawia sobie za cel promowanie integracji zawodowej osób z autyzmem poprzez dostosowanie miejsc pracy do ich potrzeb oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia i szkoleń.

Nie mniej ważny jest obszar zdrowia, gdzie dążono do zapewnienia dostępu do specjalistycznej opieki medycznej dla osób z autyzmem oraz do świadczenia wsparcia w zakresie zdrowia psychicznego.

(https://commonslibrary.parliament.uk/)

Wsparcie społecznościowe odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu pełnego uczestnictwa osób z autyzmem w życiu społecznym. Działania te obejmują m.in. programy rekreacyjne, społecznościowe oraz wsparcie psychospołeczne.

Należy również zwrócić uwagę na obszar systemu sprawiedliwości, gdzie podejmowane są wysiłki mające na celu zapewnienie uczciwego traktowania osób z autyzmem w systemie prawnym oraz dostosowanie procedur sądowych do ich potrzeb.

W ten sposób, "Spełniające i satysfakcjonujące życie: strategia dla dorosłych z autyzmem w Anglii" stanowi kompleksowy plan działania, który ma na celu poprawę jakości życia osób dorosłych z autyzmem poprzez świadczenie wsparcia w kluczowych obszarach ich funkcjonowania społecznego. Jest to ważny krok w kierunku tworzenia bardziej inkluzywnego społeczeństwa, w którym każdy ma szansę na realizację swoich potencjałów i uczestnictwo w życiu społecznym.

W 2014 roku strategia została odświeżona, a w 2021 roku rząd opublikował nową strategię na lata 2021-2026, która po raz pierwszy poszerzyła zakres działań o dzieci i młodzież. Strategia ta stanowi przykład kompleksowego podejścia rządu do problematyki autyzmu. Skupia się na poprawie dostępu do usług zdrowotnych, wsparciu edukacji, integracji społecznej, wsparciu dla rodzin, kompetencjach personelu oraz monitorowaniu postępów.

W skład strategii wchodzą różnorodne działania takie jak:

POPRAWA DOSTĘPU DO USŁUG ZDROWOTNYCH

Zapewnienie wysokiej jakości usług diagnostycznych, terapeutycznych i opiekuńczych dla osób z autyzmem, włączając w to usługi psychiatryczne, terapię behawioralną oraz leczenie wspomagające. Dostępność tych usług może znacząco poprawić jakość życia osób z autyzmem, umożliwiając im lepsze funkcjonowanie w społeczeństwie.

WSPARCIE W EDUKACJI

Zapewnienie specjalistycznego wsparcia edukacyjnego dla dzieci z autyzmem, w tym odpowiednich programów nauczania, szkoleń dla nauczycieli i asystentów edukacyjnych oraz możliwości nauki w środowisku przyjaznym dla osób z autyzmem. Edukacja odgrywa kluczową rolę w integracji społecznej i zawodowej osób z autyzmem.

PROMOWANIE INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Wspieranie działań mających na celu integrację społeczną osób z autyzmem poprzez organizowanie zajęć i wydarzeń społecznych, promowanie akceptacji i zrozumienia w społeczeństwie oraz tworzenie miejsc pracy i aktywności rekreacyjnych dostosowanych do potrzeb osób z autyzmem. Integracja społeczna jest kluczowym elementem zapewnienia pełnego uczestnictwa osób z autyzmem w życiu społecznym.

WSPARCIE DLA RODZIN I OPIEKUNÓW

Zapewnienie wsparcia emocjonalnego, praktycznego i finansowego dla rodzin i opiekunów osób z autyzmem, w tym udostępnianie informacji i poradnictwa, organizowanie grup wsparcia oraz zapewnienie dostępu do specjalistycznych usług opiekuńczych. Rodziny osób z autyzmem często potrzebują wsparcia w radzeniu sobie z wyzwaniami związanymi z opieką nad osobami z autyzmem, dlatego zapewnienie im wsparcia jest niezwykle istotne.

ROZWÓJ KOMPETENCJI PERSONELU

Szkolenie personelu medycznego, edukacyjnego i opiekuńczego w zakresie pracy z osobami z autyzmem, w tym podnoszenie świadomości na temat specyfiki autyzmu, technik komunikacyjnych oraz strategii terapeutycznych. Dostęp do wykwalifikowanego personelu jest kluczowy dla zapewnienia skutecznej pomocy osobom z autyzmem.

MONITORING I EWALUACJA

Regularne monitorowanie postępów w realizacji strategii oraz ocena skuteczności podejmowanych działań, w celu zapewnienia ciągłego doskonalenia i dostosowywania działań do zmieniających się potrzeb osób z autyzmem i ich rodzin. Monitorowanie postępów jest kluczowe dla zapewnienia skuteczności działań i dostosowywania strategii do bieżących potrzeb społeczności autystycznej.

W skrócie, nowa strategia na lata 2021-2026 w Anglii stanowi kompleksowy plan działań, który ma na celu poprawę jakości życia osób z autyzmem poprzez wsparcie w kluczowych obszarach ich funkcjonowania społecznego oraz systematyczne monitorowanie i dostosowywanie działań do zmieniających się potrzeb społeczności autystycznej. Jest to przykład zaangażowania rządu w tworzenie bardziej inkludującego społeczeństwa, w którym osoby z autyzmem mają szansę na pełne uczestnictwo i rozwój.

Narodowe Towarzystwo Autystyczne

W Wielkiej Brytanii (https://www.autism.org.uk) na rzecz osób ze spektrum autyzmu działa Narodowe Towarzystwo Autystyczne (National Autistic Society - NAS). Jest to jedna z najważniejszych organizacji non-profit w Wielkiej Brytanii, która skupia się na wsparciu osób ze spektrum autyzmu, ich rodzin oraz opiekunów. Założone w 1962 roku przez zaangażowanych rodziców dzieci z autyzmem oraz profesjonalistów z dziedziny medycyny i edukacji, NAS od lat jest głosem dla osób z autyzmem i ich bliskich, działając na rzecz zrozumienia, wsparcia i akceptacji.

Głównym celem działalności NAS jest poprawa jakości życia osób w spektrum autyzmu. W tym celu organizacja oferuje szeroki zakres usług i inicjatyw, które obejmują:

WSPARCIE RODZINNE

NAS zapewnia rodzicom, opiekunom oraz osobom w spektrum autyzmu wsparcie emocjonalne i praktyczne. Poprzez porady, szkolenia, warsztaty oraz dostęp do specjalistycznych usług, organizacja pomaga rodzinom w radzeniu sobie z wyzwaniami związanymi z autyzmem i zapewnia im niezbędną pomoc.

EDUKACJA

Organizacja prowadzi kampanie edukacyjne mające na celu zwiększenie świadomości społecznej na temat spektrum autyzmu oraz edukację w zakresie najlepszych praktyk w obsłudze i wsparciu osób z autyzmem.

DZIAŁANIA POLITYCZNE

NAS angażuje się w działania polityczne na rzecz poprawy warunków życia osób z autyzmem poprzez lobby, kampanie oraz współpracę z rządem i organami administracyjnymi.

BADANIA

Organizacja prowadzi badania naukowe mające na celu zrozumienie przyczyn autyzmu oraz doskonalenie metod diagnozy i terapii. Poprzez innowacyjne badania, organizacja przyczynia się do postępu w dziedzinie autyzmu i poprawy dostępnych środków wsparcia.

USŁUGI TERAPEUTYCZNE

NAS oferuje różnorodne usługi terapeutyczne dla osób z autyzmem, obejmujące m.in. terapię behawioralną, terapię zajęciową oraz terapię mowy i języka.

KAMPANIE SPOŁECZNE

Organizacja prowadzi kampanie społeczne mające na celu zwiększenie akceptacji i integracji osób z autyzmem w społeczeństwie oraz walkę z dyskryminacją.

Narodowe Towarzystwo Autystyczne w Wielkiej Brytanii jest kluczowym graczem w dziedzinie wsparcia osób z autyzmem oraz promocji ich praw i potrzeb. Dzięki ich **działaniom, społeczeństwo staje się coraz bardziej świadome i otwarte na potrzeby osób z** autyzmem, co przyczynia się do poprawy jakości życia tej grupy społecznej.

3.3. AUSTRALIA

Polityka Australii w zakresie osób w spektrum autyzmu opiera się na dwóch kluczowych dokumentach: Strategii dotyczącej niepełnosprawności na lata 2021–2031 oraz Narodowym Planie Działania na Rzecz Osób z Autyzmem (2015-2018).

Te dokumenty stanowią fundament dla działań rządu i organizacji pozarządowych w zakresie poprawy życia osób w spektrum autyzmu oraz ich rodzin.

Strategia dotycząca niepełnosprawności 2021–2031

Strategia ta stanowi strategiczny dokument polityczny o kluczowym znaczeniu dla Australii. Jest to kompleksowy plan działania, który wyznacza kierunki i cele na kolejną dekadę w kontekście poprawy sytuacji osób z autyzmem oraz innych rodzajów niepełnosprawności.

Głównym dążeniem tej strategii jest stworzenie społeczeństwa, które jest bardziej otwarte, równościowe i dostępne dla wszystkich jego członków, niezależnie od ich stanu zdrowia czy niepełnosprawności.

Wdrażając tę strategię, rząd Australia stawia sobie za zadanie **zagwarantowanie równego dostępu do wszystkich aspektów życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego** dla osób z niepełnosprawnościami, w tym także dla osób z autyzmem. Obejmuje to **zapewnienie dostępu do edukacji, pracy, opieki zdrowotnej, kultury, rekreacji oraz innych dziedzin życia publicznego i prywatnego.** Istotnym aspektem tej strategii jest również zgodność z międzynarodowymi standardami, w tym Konwencją Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych, co oznacza, że Australia zobowiązuje się do respektowania praw osób z niepełnosprawnościami na szczeblu międzynarodowym.

(https://www.dss.gov.au/disability-and-carers/national-autism-strategy)

Poprzez konsekwentne wdrażanie tej strategii, Australia dąży do promowania równości, godności oraz pełnej partycypacji osób z niepełnosprawnościami we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Chce ona, aby osoby z autyzmem i inne osoby z niepełnosprawnościami miały możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, zawodowym, kulturalnym i politycznym, bez żadnych ograniczeń czy dyskryminacji. W ten sposób Australia dąży do budowy bardziej inkluzywnego społeczeństwa, które uwzględnia i szanuje różnorodność swoich obywateli, zapewniając im równy dostęp do wszystkich jego korzyści i możliwości.

Narodowy Plan Działania na Rzecz Osób z Autyzmem (2015-2018)

Jest to dokument strategiczny opracowany przez australijskie Ministerstwo Zdrowia. Stanowił on ważny krok w kierunku poprawy życia osób z autyzmem oraz ich rodzin poprzez konkretną identyfikację i realizację działań mających na celu wsparcie tej społeczności. Plan skoncentrował się na zdefiniowanych celach, które miały być osiągnięte w określonym okresie czasu, aby skutecznie reagować na potrzeby osób znajdujących się w spektrum autyzmu.

Cele Narodowego Planu Działania obejmowały szeroki zakres obszarów życia społecznego, które miały być ulepszane w celu lepszego wsparcia osób z autyzmem. Jednym z głównych założeń planu było poprawienie dostępu do usług zdrowotnych, co obejmowało zarówno diagnozę, jak i terapię dla osób z autyzmem. Plan skupiał się również na wzmocnieniu wsparcia edukacyjnego dla osób z autyzmem, dążąc do zapewnienia im równych szans w edukacji oraz dostępu do odpowiednich narzędzi i środowisk wspomagających ich rozwój.

Promowanie świadomości społecznej na temat autyzmu było kolejnym istotnym celem planu. Poprzez kampanie edukacyjne, wydarzenia społeczne i inne działania, plan miał na celu zwiększenie zrozumienia i akceptacji społecznej wobec osób z autyzmem oraz zmniejszenie stygmatyzacji i dyskryminacji. Ponadto, plan zawierał zapisy dotyczące wsparcia dla rodzin osób w spektrum autyzmu, które często potrzebują specjalistycznej pomocy i wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz radzeniu sobie z wyzwaniami związanymi z opieką nad osobami z autyzmem.

Narodowy Plan Działania na Rzecz Osób z Autyzmem był ważnym dokumentem, który określił konkretne cele i środki działania mające na celu poprawę życia osób z autyzmem i ich rodzin w Australii. Jego implementacja miała istotny wpływ na dostępność usług zdrowotnych, wsparcie edukacyjne, świadomość społeczną i pomoc rodzinom.

Rząd Australii regularnie udziela wsparcia finansowego organizacjom pozarządowym zajmującym się osobami z autyzmem, takim jak Autism Spectrum Australia (Aspect) czy Autism CRC. Obie te organizacje odgrywają kluczową rolę w promowaniu zrozumienia autyzmu, świadczeniu wsparcia dla osób z autyzmem i ich rodzin oraz prowadzeniu badań, które mogą przyczynić się do poprawy jakości życia osób z autyzmem.

Organizacje wsparcia

AUTISM SPECTRUM AUSTRALIA (ASPECT)

Autism Spectrum Australia (Aspect) jest organizacją, która odgrywa kluczową rolę w zapewnianiu wsparcia osobom z autyzmem, ich rodzinom oraz opiekunom. Aspect oferuje szeroki zakres usług i programów, które są dostosowane do różnorodnych potrzeb społeczności autystycznej.

Oto kilka głównych działań podejmowanych przez tę organizację:

PROGRAMY EDUKACYJNE

Aspect prowadzi różnorodne programy edukacyjne, które są dostosowane do potrzeb osób z autyzmem. Te programy mogą obejmować zarówno edukację formalną, jak i nieformalną, zapewniając uczestnikom możliwość rozwoju intelektualnego oraz zdobywania nowych umiejętności.

PROGRAMY TERAPEUTYCZNE

Organizacja oferuje także różnego rodzaju terapie, które są dedykowane osobom w spektrum autyzmu. Te terapie mogą obejmować terapię behawioralną, terapię sensoryczną, terapię mowy i wiele innych, które pomagają w rozwijaniu umiejętności społecznych, komunikacyjnych oraz życiowych.

KAMPANIE EDUKACYJNE

Aspect angażuje się również w prowadzenie kampanii edukacyjnych, których celem jest zwiększenie świadomości społecznej na temat autyzmu oraz zmniejszenie związanej z nim stygmatyzacji. Poprzez edukację społeczeństwa, organizacja stara się budować większe zrozumienie i akceptację dla osób z autyzmem.

WSPARCIE DLA RODZIN I OPIEKUNÓW

Aspect zapewnia także wsparcie dla rodzin i opiekunów osób z autyzmem. Mogą to być poradnictwo, grupy wsparcia, warsztaty czy też indywidualne sesje terapeutyczne, które pomagają rodzinom lepiej radzić sobie z wyzwaniami związanymi z opieką nad osobami z autyzmem.

(https://www.autismcrc.com.au/best-practice/iest/integrated-employment-success-tool)

PROMOWANIE INKLUZJI SPOŁECZNEJ

Organizacja aktywnie działa na rzecz promowania inkluzji społecznej osób z autyzmem. Poprzez organizowanie różnego rodzaju wydarzeń, spotkań czy aktywności społecznych, Aspect stara się stworzyć środowisko, w którym osoby z autyzmem mogą się rozwijać i uczestniczyć w życiu społecznym bez przeszkód.

Działania podejmowane przez Autism Spectrum Australia (Aspect) mają na celu nie tylko dostarczenie konkretnego wsparcia i usług osobom z autyzmem, ale także budowanie bardziej świadomego, akceptującego i inkludującego społeczeństwa, w którym osoby z autyzmem mają pełne prawo do uczestnictwa i akceptacji.

AUTISM CRC (COOPERATIVE REASEARCH CENTRE FOR LIVING WITH AUTISM)

Autism CRC (Cooperative Research Centre for Living with Autism) jest jednym z największych ośrodków badawczych na świecie, który koncentruje się na tematyce autyzmu. Ośrodek ten pełni kluczową rolę w prowadzeniu badań naukowych nad autyzmem, dążąc do zrozumienia jego przyczyn, mechanizmów oraz skutków tej niepełnosprawności. Głównym celem Autism CRC jest nie tylko zgłębianie tajników autyzmu, ale również opracowywanie konkretnych strategii interwencji i wsparcia, które mają realny wpływ na poprawę jakości życia osób z autyzmem oraz ich rodzin.

Oto kilka kluczowych elementów działalności Autism CRC:

BADANIA NAUKOWE

Ośrodek prowadzi zaawansowane badania naukowe nad różnymi aspektami autyzmu, włączając w to genetykę, neurologię, psychologię oraz społeczne i środowiskowe czynniki wpływające na rozwój tej niepełnosprawności. Poprzez zgłębianie tych obszarów, naukowcy z Autism CRC dążą do lepszego zrozumienia autyzmu i znalezienia skuteczniejszych metod interwencji.

WSPÓŁPRACA Z RÓŻNYMI PODMIOTAMI

Autism CRC ściśle współpracuje z uniwersytetami, instytucjami badawczymi, organizacjami pozarządowymi oraz osobami z autyzmem i ich rodzinami. Ta szeroka koalicja partnerów umożliwia efektywną wymianę wiedzy, zasobów i doświadczeń, co przyspiesza postęp w badaniach oraz opracowywaniu praktycznych rozwiązań.

MISJA INNOWACJI

Autism CRC przyświeca misja innowacyjnego podejścia do badań nad autyzmem. Ośrodek stawia sobie za cel przekładanie wyników badań na praktyczne i zastosowalne rozwiązania, które mogą realnie wpłynąć na poprawę jakości życia osób z autyzmem i ich rodzin. W ten sposób, badania prowadzone przez Autism CRC mają bezpośredni wpływ na społeczność autystyczną.

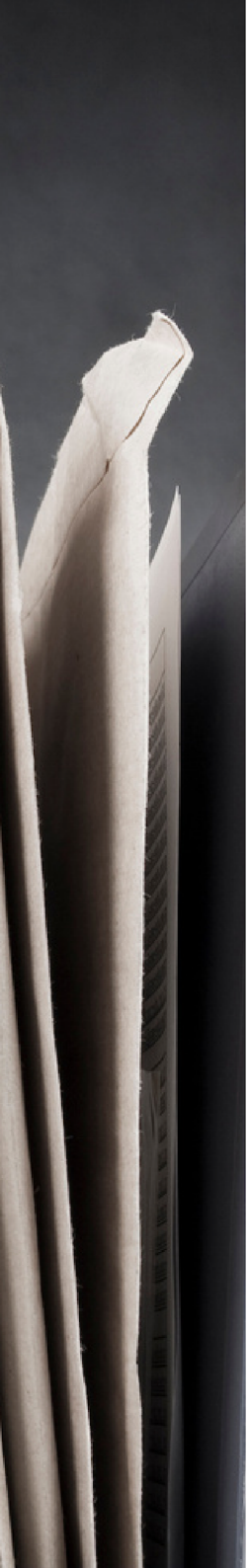
ROZWIĄZANIA PRAKTYCZNE

W ramach swojej działalności, Autism CRC koncentruje się na opracowywaniu rozwiązań praktycznych, które mogą być wdrożone w życie codzienne osób z autyzmem oraz ich rodzin. Mogą to być nowoczesne metody terapeutyczne, programy edukacyjne czy też technologie wspomagające komunikację i interakcję osób z autyzmem.

Działalność Autism CRC jest kluczowa dla rozwoju wiedzy na temat autyzmu oraz opracowywania skutecznych strategii interwencji i wsparcia.

Dodatkowo, rząd oraz organizacje pozarządowe prowadzą kampanie informacyjne i programy edukacyjne na temat autyzmu, aby zwiększyć świadomość społeczną na ten temat. Te działania są prowadzone na oficjalnych stronach internetowych rządu, platformach społecznościowych oraz w lokalnych mediach. Dzięki tym inicjatywom, społeczeństwo staje się coraz bardziej świadome potrzeb osób z autyzmem, co przyczynia się do budowania bardziej wspierającego i inkluzywnego środowiska dla nich.

PODSUMOWANIE

W rozdziale przedstawiono inicjatywy i strategie dotyczące osób z autyzmem w Polsce, Wielkiej Brytanii i Australii. W każdym z tych krajów podejmowane są różnorodne działania legislacyjne, społeczne i badawcze mające na celu poprawę sytuacji osób w spektrum autyzmu oraz ich rodzin.

POLSKA

Kluczowym dokumentem legislacyjnym jest Uchwała dotycząca Karty Praw Osób z Autyzmem, która stawia sobie za cel zapewnienie ochrony prawnej, wsparcia, integracji społecznej, poprawy diagnozy i terapii, rozwoju edukacji oraz rehabilitacji dla osób w spektrum autyzmem. Ponadto, istnieje Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu, która działa jako platforma do lobbowania na rzecz lepszych przepisów, monitorowania obecnej polityki, współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz organizowania wydarzeń i konferencji.

WIELKA BRYTANIA

W Anglii obowiązuje Ustawa o Autyzmie z 2009 roku, która nakłada na rząd obowiązek opracowania strategii dotyczącej autyzmu u dorosłych. Rząd opublikował "Spełniające i satysfakcjonujące życie: strategię dla dorosłych z autyzmem w Anglii", która została odświeżona w 2014 roku i rozszerzona w 2021 roku na dzieci i młodzież. Strategia ta koncentruje się na poprawie dostępu do usług zdrowotnych, wsparciu edukacji, integracji społecznej, wsparciu dla rodzin, kompetencjach personelu oraz monitorowaniu postępów.

AUSTRALIA

Polityka dotycząca osób z autyzmem opiera się na dwóch kluczowych dokumentach: Strategii dotyczącej niepełnosprawności na lata 2021–2031 oraz Narodowym Planie Działania na Rzecz Osób z Autyzmem (2015-2018).

Najważniejszymi organizacjami są Autism Spectrum Australia (Aspect) i Autism CRC, które świadczą wsparcie osobom z autyzmem i ich rodzinom oraz prowadzą badania naukowe nad autyzmem.

W analizie inicjatyw dotyczących osób z autyzmem w Polsce, Wielkiej Brytanii i Australii można dostrzec kilka kluczowych wniosków o charakterze merytorycznym.

WARTOŚĆ DOKUMENTÓW LEGISLACYJNYCH

Kluczowe akty prawne, takie jak Karta Praw Osób z Autyzmem w Polsce, Ustawa o Autyzmie w Anglii i strategie dotyczące niepełnosprawności w Australii, stanowią fundament dla działań na rzecz poprawy sytuacji osób z autyzmem. Te dokumenty mają na celu zapewnienie ochrony prawnej, wsparcia społecznego oraz równego dostępu do usług i edukacji.

ZNACZENIE ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Organizacje pozarządowe, takie jak Parlamentarna Grupa ds. Autyzmu w Polsce, Autism Spectrum Australia (Aspect) i Autism CRC w Australii, odgrywają istotną rolę w świadczeniu wsparcia, prowadzeniu badań naukowych i promowaniu zrozumienia autyzmu w społeczeństwie w uwzględnionych w analizie krajach.

WSPARCIE DLA RODZIN

Wszystkie analizowane kraje kładą duży nacisk na wsparcie dla rodzin osób z autyzmem. Działania te obejmują udostępnianie informacji, organizowanie grup wsparcia oraz zapewnienie dostępu do specjalistycznych usług opiekuńczych.

INTEGRACJA SPOŁECZNA I EDUKACJA

Wszystkie objęte analizą kraje podejmują wysiłki w celu promowania integracji społecznej osób z autyzmem poprzez organizowanie działań społecznych, dostosowanie miejsc pracy i edukację przyjazną dla osób w spektrum autyzmu.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYSEKTOROWA

Skuteczna implementacja polityki dotyczącej autyzmu wymaga współpracy między sektorem publicznym, organizacjami pozarządowymi, a także aktywnym zaangażowaniem społeczeństwa.

BADANIA NAUKOWE JAKO FUNDAMENT DLA DZIAŁAŃ

Badania naukowe nad autyzmem są niezbędne dla lepszego zrozumienia tej niepełnosprawności i opracowania skutecznych strategii wsparcia. Organizacje takie jak Autism CRC w Australii prowadzą zaawansowane badania, które mogą przyczynić się do poprawy jakości życia osób w spektrum autyzmu i ich rodzin.

EDUKACJA SPOŁECZEŃSTWA

Wzrost świadomości społecznej na temat autyzmu oraz promowanie akceptacji i zrozumienia są kluczowe dla budowania bardziej inkluzywnego społeczeństwa, które aktywnie wspiera osoby w spektrum autyzmu.

Podsumowując, kompleksowe podejście uwzględniające zarówno aspekty legislacyjne, społeczne, jak i badawcze jest kluczowe dla poprawy jakości życia osób z autyzmem oraz ich rodzin. Wsparcie, integracja społeczna, edukacja społeczeństwa oraz badania naukowe stanowią fundament skutecznej polityki dotyczącej spektrum autyzmu.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE

Analiza stereotypów dotyczących osób w spektrum autyzmu wskazuje na kompleksowe podejście do zagadnienia poprzez wieloaspektową analizę literatury naukowej, artykułów prasowych, wyników badań oraz treści medialnych. Badanie ukazuje, że pomimo wzrostu świadomości społecznej na temat autyzmu, wciąż dominują pewne stereotypy i uprzedzenia. Analizy wskazują na konieczność dalszych działań edukacyjnych i podnoszenia świadomości na temat autyzmu, aby przeciwdziałać rozpowszechnianym mitom i nieporozumieniom oraz lepiej oddać złożoność i różnorodność spektrum autyzmu.

Podsumowanie i wnioski końcowe na podstawie dokumentu dotyczącego stereotypów wobec osób z autyzmem można przedstawić, odnosząc się do poszczególnych rozdziałów przedstawionych w analizie:

1. ANALIZA RELACJI OSÓB Z AUTYZMEM I ICH RODZIN

Analiza literatury naukowej, artykułów prasowych i treści medialnych ukazuje rosnącą świadomość autyzmu w społeczeństwie, choć wciąż obecne są stereotypy i błędne przekonania. Wyróżnia się znaczący wpływ mediów na postrzeganie autyzmu, co podkreśla potrzebę bardziej zrównoważonego i opartego na faktach dyskursu. Rozwój ruchu samorzeczniczego osób z autyzmem i ich bliskich wnosi nową, ważną perspektywę do debaty publicznej, akcentując konieczność zrozumienia ich specyfiki funkcjonowania.Blogi rodziców dzieci z ASD oraz self-adwokatów pełnią ważną rolę w edukacji społeczeństwa, demistyfikacji stereotypów i promowaniu bardziej indywidualnego podejścia do autyzmu. Przez dzielenie się osobistymi doświadczeniami, blogerzy walczą ze stereotypami, oferując realistyczny obraz zaburzenia.

2. BADANIA DOTYCZĄCE POSTAW I PRZEKONAŃ SPOŁECZEŃSTWA

Polskie i zagraniczne badania dotyczące postaw społeczeństwa wobec osób z autyzmem podkreślają, że stereotypy i uprzedzenia wciąż mają wpływ na postrzeganie osób z ASD. Istnieje potrzeba edukacji i promowania zrozumienia dla złożoności autyzmu, co może przeciwdziałać rozpowszechnianym mitom i nieporozumieniom oraz poprawić integrację społeczną osób w spektrum.Społeczne postrzeganie autyzmu często jest oparte na błędnych przekonaniach i stereotypach, takich jak wiara w agresywność osób z autyzmem lub ich nadzwyczajne zdolności, co wpływa na społeczne postawy wobec osób w spektrum. Wskazuje to na potrzebę dalszych badań i działań mających na celu zmianę tych percepcji.

3. ANALIZA POLITYK I PROGRAMÓW ZWIĄZANYCH Z AUTYZMEM

Opracowanie strategii wsparcia dla osób z autyzmem, zarówno w Polsce, jak i na świecie, wskazuje na dążenie do poprawy ich sytuacji życiowej i integracji społecznej. Kluczowe są tutaj działania na rzecz poprawy dostępu do edukacji, wsparcia rodziny oraz promocji zatrudnienia. Wymaga to jednak współpracy międzysektorowej oraz ciągłego monitorowania i dostosowywania polityk do zmieniających się potrzeb.

Warto podkreślić znaczenie walki ze stereotypami dotyczącymi osób w spektrum autyzmu dla zapewnienia im pełnego i sprawiedliwego uczestnictwa społecznego, promowania akceptacji i empatii, wykorzystania pełnego potencjału jednostek oraz ograniczenia stresu i dyskomfortu osób w spektrum. Pokazuje to, jak kluczowe jest dążenie do bardziej zrównoważonego i opartego na faktach dyskursu na temat autyzmu, a także uwzględnianie głosów osób z autyzmem w debacie publicznej.

Projekt podkreśla potrzebę dalszych działań mających na celu łamanie stereotypów wobec osób z autyzmem oraz promowanie bardziej włączającego społeczeństwa. Edukacja społeczeństwa, promowanie zrozumienia i akceptacji różnorodności oraz aktywne wspieranie osób z ASD i ich rodzin to kluczowe kierunki działań. Niezbędne jest kontynuowanie badań i dialogu między wszystkimi zainteresowanymi stronami, aby skutecznie przeciwdziałać marginalizacji osób z autyzmem i promować ich pełną integrację społeczną i zawodową.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA PRZEDMIOTU

Anjay, M. A., Palanivel, V., Palanivel, J., Anjay, M. A., Palanivel, V., & Palanivel, J. (2011). Beyond stereotypes: a historical analysis of how autism spectrum disorder is depicted in movies, 1962–2010. Archives of Disease in Childhood, 96(Suppl 1), A44–A44. https://doi.org/10.1136/adc.2011.212563.97

Bagatell, N. (2007). Orchestrating voices: autism, identity and the power of discourse. Disability & Society , 22(4), 413–426. https://doi.org/10.1080/09687590701337967

Berthoz, S., & Hill, E. L. (2005). The validity of using self-reports to assess emotion regulation abilities in adults with autism spectrum disorder. European Psychiatry, 20(3), 291–298. https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2004.06.013

Bie, B., & Tang, L. (2015). Representation of Autism in Leading Newspapers in China: A Content Analysis. Health Communication, 30(9), 884–893. https://doi.org/10.1080/10410236.2014.889063

Billawala, A., & Wolbring, G. (2014). Analyzing the discourse surrounding Autism in the New York Times using an ableism lens. Disability Studies Quarterly, 34(1). https://doi.org/10.18061/DSQ.V34I1.3348

Conn, R., & Bhugra, D. (2012). The portrayal of autism in Hollywood films. International Journal of Culture and Mental Health, 5(1), 54–62. https://doi.org/10.1080/17542863.2011.553369

Dall'Asta, M. (2021). European Neurodivergent Detectives and the Politics of Autism Representation. Cinéma & Cie, 21(36), 145–174.

Dean, M., & Nordahl-Hansen, A. (2022). A Review of Research Studying Film and Television Representations of ASD. Review Journal of Autism and Developmental Disorders, 9(4), 470–479. https://doi.org/10.1007/s40489-021-00273-8

Drzazga-Lech M, & Świątkiewicz-Mośny M. (2018). Nowe media jako przestrzeń kreowania wizerunku osób z zespołem Aspergera. Analiza strategii adaptacyjnych i konstruktów tożsamości blogerów. Studium socjologiczne. Zdrowie Publiczne i Zarządzanie, 16(1). https://doi.org/10.4467/20842627oz.18.007.8677

Elster, N., & Parsi, K. (2020). Like Autism, Representation Falls on a Spectrum. The American Journal of Bioethics : AJOB, 20(4), 4–5. https://doi.org/10.1080/15265161.2020.1735871

Garner, A., Harwood, V., & Jones, S. C. (2016). Discourses of Autism on Film: An Analysis of Memorable Images that Create Definition. In The Palgrave Handbook of Adult Mental Health (pp. 151–166). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137496850_9

Huws, J. C., & Jones, R. S. P. (2010). "They just seem to live their lives in their own little world": Lay perceptions of autism. Disability and Society, 25(3), 331–344. https://doi.org/10.1080/09687591003701231

Huws, J. C., & Jones, R. S. P. (2011). Missing voices: representations of autism in British newspapers, 1999-2008. British Journal of Learning Disabilities, 39(2), 98–104. https://doi.org/10.1111/j.1468-3156.2010.00624.x

Jones, S. C., Gordon, C. S., & Mizzi, S. (2023). Representation of autism in fictional media: A systematic review of media content and its impact on viewer knowledge and understanding of autism. Autism, 27(8), 2205–2217. https://doi.org/10.1177/13623613231155770

Jones, S. C., & Harwood, V. (2009). Representations of autism in Australian print media. Disability & Society, 24(1), 5–18. https://doi.org/10.1080/09687590802535345

Jongsma, K. R., & Schicktanz, S. (2020). Patient Representation: Mind the Gap Between Individual and Collective Claims. The American Journal of Bioethics : AJOB, 20(4), 28–30. https://doi.org/10.1080/15265161.2020.1730519

Meyer, M., & Wodak, R. (2016). Methods of critical discourse studies. Methods of Critical Discourse Analysis. https://external.dandelon.com/download/attachments/dandelon/ids/CH001B2BF65274135A90FC1257F69003BB49C.pdf

Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of Social Representations. European Journal of Social Psychology, 18(3), 211–250. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180303

Nicolaidis, C., Raymaker, D., McDonald, K., Dern, S., Boisclair, W. C., Ashkenazy, E., & Baggs, A. (2013). Comparison of healthcare experiences in autistic and non-autistic adults: a cross-sectional online survey facilitated by an academic-community partnership. Journal of General Internal Medicine, 28(6), 761–769. https://doi.org/10.1007/s11606-012-2262-7

Nordahl-Hansen, A., Tøndevold, M., & Fletcher-Watson, S. (2018). Mental health on screen: A DSM-5 dissection of portrayals of autism spectrum disorders in film and TV. Psychiatry Research, 262, 351–353. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.08.050

O'Reilly, M., Lester, J. N., & Muskett, T. (2016). Discourse/Conversation Analysis and Autism Spectrum Disorder. Journal of Autism and Developmental Disorders, 46(2), 355–359. https://doi.org/10.1007/s10803-015-2665-5

Pisula, E., Pudło, M., Słowińska, M., Kawa, R., Strząska, M., Banasiak, A., & Wolańczyk, T. (2017). Behavioral and emotional problems in high-functioning girls and boys with autism spectrum disorders: Parents' reports and adolescents' self-reports. Autism : The International Journal of Research and Practice, 21(6), 738–748. https://doi.org/10.1177/1362361316675119

Pufund, D. (2021). (Z)rozumieć autyzm. Doświadczanie autyzmu przez blogujących self-adwokatów. In Zrozumieć niepełnosprawność. Problemy, badania, refleksje. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. https://doi.org/10.18778/8220-475-9.02

Rourke, B., & McGloin, R. (2019). A Different Take on the Big Bang Theory: Examining the Influence of Asperger Traits on the Perception and Attributional Confidence of a Fictional TV Character Portraying Characteristics of Asperger Syndrome. Atlantic Journal of Communication, 27(2), 127–138. https://doi.org/10.1080/15456870.2019.1574797

Shipman, D. L., Sheldrick, R. C., & Perrin, E. C. (2011). Quality of Life in Adolescents With Autism Spectrum Disorders: Reliability and Validity of Self-Reports. Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics, 32(2), 85. https://doi.org/10.1097/DBP.0b013e318203e558

Tang, L., & Bie, B. (2016). The stigma of autism in china: an analysis of newspaper portrayals of autism between 2003 and 2012. Health Communication, 31(4), 445–452. https://doi.org/10.1080/10410236.2014.965381

Treweek, C., Wood, C., Martin, J., & Freeth, M. (2019). Autistic people's perspectives on stereotypes: An interpretative phenomenological analysis. Autism : The International Journal of Research and Practice, 23(3), 759–769. https://doi.org/10.1177/1362361318778286

Walter, N. (2017). Medialny wizerunek dzieci w spektrum zaburzeń autystycznych (ASD) kreowany przez rodziców blogerów. Przegląd Badań Edukacyjnych, 2(23), 85. https://doi.org/10.12775/pbe.2016.074

Wodziński, M. (2020). Obraz spektrum autyzmu w dyskursie polskich memów internetowych. In P. Siuda (Ed.), Internet, zdrowie i choroba – powiązania społeczne, kulturowe i edukacyjne (pp. 110–133). Uniwersytet Kazimierza Wielkiego.

Wolbring, G., & Mosig, K. (2017). Autism in the News: Content Analysis of Autism Coverage in Canadian Newspapers. In D. L. Baker (Ed.), Disability and U.S. Politics Participation, Policy, and Controversy (pp. 63–94). Praeger.

Zamoscik, V., Mier, D., Schmidt, S. N. L., & Kirsch, P. (2016). Early Memories of Individuals on the Autism Spectrum Assessed Using Online Self-Reports. Frontiers in Psychiatry, 7. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2016.00079

RAPORTY

Autism Spectrum Pathways International Report, PAGS, 2023,
https://assets.websitefiles.com/652514d792a72a1dd24586c5/65aff945b6c6586c93e36ef0_ASP%20International%20Report%20PL.pdf

Ogólnopolski Spis Autyzmu. Sytuacja młodzieży i dorosłych z autyzmem w Polsce, 2016, pod redakcją Mateusza Płatosa http://www.spisautyzmu.pl/index_files/raport_OSA.pdf

Postrzeganie przez pracodawców kosztów i korzyści z zatrudniania osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w otwartym zatrudnieniu w Australii, School of Occupational Therapy and Social Work, 2019, https://stopbarierom.pl/aktualnosci/raport-z-badania-postrzeganie-przez-pracodawcow-kosztow-i-korzysci-z-zatrudniania-osob-z-zaburzeniami-ze-spektrum-autyzmu-w-otwartym-zatrudnieniu-w-australii/

Społeczny Obraz Autyzmu. Raport z badań ilościowych zrealizowanych przez Fundację CBOS dla fundacji JiM, styczeń 2021,
https://www.cbos.pl/PL/publikacje/news/2021/12/dane/Spoleczny_obraz_autyzmu-styczen2021.pdf

DOKUMENTY PAŃSTWOWE

UCHWAŁA Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 lipca 2013 r. Karta Praw Osób z Autyzmem - dokument legislacyjny stanowiący podstawę polityki wsparcia osób z autyzmem w Polsce. M.P. 2013 poz. 682

STRONY INTERNETOWE

Autism CRC Cooperative Research Centre for Living with Autism, autismcrc.com.au

Commons Library https://commonslibrary.parliament.uk/

National Autism Strategy - https://www.dss.gov.au/disability-and-carers/national-autism-strategy

National Strategy for Autistic Children, Young People, and Adults 2021-2026 - narodowa strategia dotycząca dzieci, młodzieży i dorosłych z autyzmem w Wielkiej Brytanii.
https://www.gov.uk/government/publications/national-strategy-for-autistic-children-young-people-and-adults-2021-to-2026

Narodowe Towarzystwo Autystyczne z Wielkiej Brytanii- https://www.autism.org.uk

Porozumienie Autyzm Polska https://autyzmpolska.org.pl

SPIS TABEL, RYSUNKÓW I WYKRESÓW

SPIS TABEL

Tabela 1. Źródło: Scott M. i wsp. Employers' perception of the costs and the benefits of hiring individuals with autism spectrum disorder in open employment in Australia. PLoS ONE 12(5): e0177607.https://doi.org/10.1371/journal. pone.0177607

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Źródło: Autism Spectrum Pathways International Report, PAGS, 2023
Rysunek 2. Na podstawie: Autism Spectrum Pathways International Report, PAGS, 2023
Rysunek 3. Źródło: Autism Spectrum Pathways International Report, PAGS, 2023

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Na podstawie: Społeczny obraz autyzmu. Raport z badań ilościowych zrealizowanych przez Fundację CBOS dla fundacji JiM, styczeń 2021
Wykres 2. Na podstawie: Społeczny obraz autyzmu. Raport z badań ilościowych zrealizowanych przez Fundację CBOS dla fundacji JiM, styczeń 2021
Wykres 3. Na podstawie: Społeczny obraz autyzmu. Raport z badań ilościowych zrealizowanych przez Fundację CBOS dla fundacji JiM, styczeń 2021